

Judikatūras krājums

VISPĀRĒJĀS TIESAS SPRIEDUMS (ceturtā palāta paplašinātā sastāvā)

2022. gada 30. martā *

Konkurence – Aizliegtas vienošanās – Kravu gaisa pārvadājumu tirgus – Lēmums, ar ko konstatēts LESD 101. panta, EEZ līguma 53. panta un Kopienas un Šveices nolīguma par gaisa transportu 8. panta pārkāpums – Kravu gaisa pārvadājumu pakalpojumu cenu elementu (degvielas piemaksa, drošības piemaksa, komisijas maksa par piemaksām) saskaņošana – Informācijas apmaiņa – Komisijas teritoriālā kompetence – Vienots un turpināts pārkāpums – Vainojamība prettiesiskā rīcībā – Nosacījumi atbrīvojuma no naudas soda piešķiršanai – Vienlīdzīga attieksme – Pienākums norādīt pamatojumu – Naudas soda apmērs – Pārdošanas apjoma vērtība – Pārkāpuma smagums – Dalības pārkāpumā ilgums – Atbildību mīkstinoši apstākļi – Pretkonkurences rīcības veicināšana no valsts iestāžu puses – Samērīgums – Neierobežota kompetence

Lietā T-337/17

Air France-KLM, Parīze (Francija), ko pārstāv *A. Wachsmann, A. de La Cotardière* un *A.-E. Herrada*, advokāti,

prasītāja,

pret

Eiropas Komisiju, ko pārstāv *A. Dawes* un *C. Giolito*, pārstāvji, kuriem palīdz *N. Coutrelis*, advokāte,

atbildētāja,

par prasību, kura ir pamatota ar LESD 263. pantu un ar kuru tiek lūgts atcelt Komisijas Lēmumu C(2017) 1742 final (2017. gada 17. marts) par procedūru saskaņā ar LESD 101. pantu, EEZ līguma 53. pantu un Nolīguma starp Eiropas Kopienu un Šveices Konfederāciju par gaisa transportu 8. pantu (Lieta AT.39258 – Kravu gaisa pārvadājumi), ciktāl tas attiecas uz prasītāju, un pakārtoti – daļēji atcelt šo lēmumu, kā arī samazināt tai uzliktā naudas soda apmēru,

VISPĀRĒJĀ TIESA (ceturtā palāta paplašinātā sastāvā)

šādā sastāvā: priekšsēdētājs *H. Kanninens* [*H. Kanninen*] (referents), tiesneši *J. Švarcs* [*J. Schwarcz*], *K. Iliopuls* [*C. Iliopoulos*], *D. Špilmans* [*D. Spielmann*] un *I. Reine*,

sekretāre: *E. Artemiu* [*E. Artemiou*], administratore,

* Tiesvedības valoda – franču.

nemot vērā tiesvedības rakstveida daļu un 2019. gada 12. jūnija tiesas sēdi,
pasludina šo spriedumu.

Spriedums¹

[..]

II. Tiesvedība un lietas dalībnieku prasījumi

- 62 Ar prasības pieteikumu, kas Vispārējās tiesas kancelejā iesniegts 2017. gada 30. maijā, prasītāja cēla šo prasību.
- 63 Komisija iebildumu rakstu Vispārējās tiesas kancelejā iesniedza 2017. gada 29. septembrī.
- 64 2018. gada 3. janvārī prasītāja Vispārējās tiesas kancelejā iesniedza replikas rakstu.
- 65 2018. gada 28. februārī Komisija Vispārējās tiesas kancelejā iesniedza atbildes rakstu uz repliku.
- 66 2019. gada 24. aprīlī pēc ceturtās palātas priekšlikuma Vispārējā tiesa saskaņā ar Reglamenta 28. pantu nolēma nodot šo lietu izskatīšanai paplašinātā tiesas sastāvā.
- 67 2019. gada 24. maijā atbilstoši Reglamenta 89. pantā paredzētajiem procesa organizatoriskajiem pasākumiem Vispārējā tiesa uzdeva lietas dalībniekiem rakstveida jautājumus. Tie uz jautājumiem atbildēja noteiktajā termiņā.
- 68 Lietas dalībnieku paskaidrojumi un atbildes uz Vispārējās tiesas uzdotajiem jautājumiem tika uzklauskātas 2019. gada 12. jūnija tiesas sēdē.
- 69 2019. gada 18. jūnijā prasītāja iesniedza dokumentu, kuru Vispārējā tiesa bija lūgusi 2019. gada 12. jūnija tiesas sēdē.
- 70 2019. gada 24. jūnijā Vispārējā tiesa pabeidza tiesvedības mutvārdu daļu.
- 71 Ar 2020. gada 31. jūlija rīkojumu Vispārējā tiesa (ceturtā palāta paplašinātā sastāvā), uzskatīdama, ka nav guvusi pietiekamu skaidrību un ka lietas dalībnieki ir jāuzaicina iesniegt apsvērumus par argumentu, kuru tie vēl nebija apsprieduši, atkārtoti uzsāka tiesvedības mutvārdu daļu, piemērojot Reglamenta 113. pantu.
- 72 Lietas dalībnieki noteiktajā termiņā atbildēja uz virkni jautājumu, kurus Vispārējā tiesa bija uzdevusi 2020. gada 4. augustā, un pēc tam iesniedza apsvērumus par to attiecīgajām atbildēm.
- 73 Ar 2020. gada 6. novembra lēmumu Vispārējā tiesa vēlreiz pabeidza tiesvedības mutvārdu daļu.
- 74 Prasītājas prasījumi Vispārējai tiesai ir šādi:
- galvenokārt – atcelt visu apstrīdēto lēmumu, ciktāl tas uz to attiecas;

¹ Ietverti tikai tie šā sprieduma punkti, kuru publicēšanu Vispārējā tiesa uzskata par lietderīgu.

- pakārtoti – atcelt apstrīdētā lēmuma 1. panta 1. punkta b) apakšpunktu, 2. punkta b) apakšpunktu, 3. punkta b) apakšpunktu un 4. punkta b) apakšpunktu, 3. panta b) punktu, kā arī 4. pantu un samazināt apstrīdētajā lēmumā tai uzlikto naudas sodu apmēru;
- vēl pakārtotāk – atcelt apstrīdētā lēmuma 3. panta b) un d) punktu un samazināt tai uzlikto naudas sodu apmēru;
- katrā ziņā piespriet Komisijai atlīdzināt visus tiesāšanās izdevumus.

75 Komisijas prasījumi Vispārējai tiesai būtībā ir šādi:

- prasību noraidīt;
- grozīt prasītājam uzlikto naudas sodu apmēru, atņemot tai vispārējo 50 % samazinājumu un vispārējo 15 % samazinājumu gadījumā, ja Vispārējā tiesa uzskatītu, ka apgrozījumu, kas gūts no ienākošo kravu pārvadājumu pakalpojumu pārdošanas, nevar iekļaut pārdošanas apjoma vērtībā;
- piespriet prasītājam atlīdzināt tiesāšanās izdevumus.

III. Juridiskais pamatojums

[..]

A. Par atcelšanas prasījumiem

[..]

3. Par pirmo pamatu attiecībā uz nelikumībām, kas pieļautas tajā, ka prasītāja ir vainota bijušās sabiedrības “Air France” un “AF” darbībās un daļā “KLM” darbību

- 213 Šis pamats, ar kuru prasītāja apgalvo, ka Komisija to ir pretlikumīgi vainojusi bijušās sabiedrības *Air France* un *AF* darbībās un daļā *KLM* darbību, ir sadalīts divās daļās, no kurām pirmā attiecas uz Komisijas pieļautajām nelikumībām tajā, ka tā vainojusi prasītāju *AF* darbībās laikā no 2004. gada 15. septembra un *KLM* darbībās laikā no 2004. gada 5. maija, bet otrā – uz Komisijas pieļautajām nelikumībām tajā, ka tā vainojusi prasītāju bijušās sabiedrības *Air France* darbībās laikā no 1999. gada 7. decembra līdz 2004. gada 15. septembrim.
- 214 Turklāt prasītāja pārmet Komisijai, ka tā apstrīdētā lēmuma 1085. apsvērumā ir apgalvojusi, ka prasītāja un *AF* ir jāatzīst par solidāri atbildīgām par naudas soda samaksu viņu dalības pārkāpumā dēļ. Prasītāja neesot nekādi – ne tieši, ne netieši – piedalījusies minētajās darbībās, tajās esot piedalījusies tikai *AF*.
- 215 Vispārējā tiesa lems par šo iebildumu kopā ar šā pamata otro daļu, ciktāl tie ir cieši saistīti.

a) Par pirmo daļu attiecībā uz nelikumībām tajā, ka prasītāja ir vainota “AF” darbības laikā no 2004. gada 15. septembra un “KLM” darbības laikā no 2004. gada 5. maija

- 216 Šī daļa, ar kuru prasītāja apgalvo, ka Komisija to ir pretlikumīgi vainojusi *AF* darbības laikā no 2004. gada 15. septembra un *KLM* darbības laikā no 2004. gada 5. maija, ir sadalīta četros iebildumos, no kuriem pirmais attiecas uz kļūdu tajā, ka prasītāja ir vainota *KLM* darbības laikā no 2004. gada 5. maija līdz 15. septembrim, otrais – uz nepietiekamo pamatojumu tam, ka tika noraidīti elementi, kuri apliecināja *AF* un *KLM* autonomiju, trešais – uz kļūdām tajā, ka prasītāja tika vainota *AF* un *KLM* darbības laikā no 2004. gada 15. septembra, un ceturtais – uz personiskās atbildības un sodu un sankciju individualizācijas principu pārkāpumu.
- 217 Vispirms ir jāvērtē otrais iebildums, kurš attiecas uz to, vai Komisija ir ievērojusi būtiskus procedūras noteikumus.

1) Par otro iebildumu attiecībā uz nepietiekamo pamatojumu tam, ka tika noraidīti elementi, kuri apliecināja “AF” un “KLM” autonomiju

- 218 Prasītāja apgalvo, ka Komisija nav pietiekami pamatojusi to, ka tika noraidīti elementi, kuri esot apliecinājuši *AF* un *KLM* autonomiju, tikai netieši atsaucoties uz tiem un apgalvojot, ka attiecībā uz *AF* tie nebija pietiekami, lai atspēkotu prezumpciju par izšķirošas ietekmes īstenošanu. Prasītājas ieskatā Komisijai turklāt bija pienākums konkrēti pārbaudīt visus elementus, kas bija vērsti uz to, lai pierādītu minēto autonomiju, un pieņemt detalizētu nostāju attiecībā uz prezumpcijas par atbildību atspēkošanu. Tas vien, ka apstrīdētā lēmuma 1083. apsvērumā ir atsauce uz tā paša lēmuma 1073. apsvērumā minēto judikatūru, kā arī šā lēmuma konfidencialajā pielikumā pievienotie elementi neesot pietiekami. Attiecībā uz *KLM* Komisijas pienākumu norādīt pamatojumu pastiprinot tas, ka tā esot atzinusi, ka nav piemērojusi prezumpciju par atbildību. Tomēr tā šajā lēmumā pat neesot minējusi elementus, kas bija vērsti uz to, lai pierādītu *KLM* autonomiju. Vispārējā tiesā Komisija turklāt esot atzinusi, ka aplūkojamajā lēmumā tā nav pamatojusi administratīvajā procesā iesniegto elementu pierādījuma rakstura noraidījumu.
- 219 Komisija apstrīd prasītājas argumentāciju.
- 220 Vispirms jāatgādina, ka par konkurences noteikumu pārkāpumu, ko ir izdarījis meitasuzņēmums, var vainot mātesuzņēmumu, ja, lai gan šis meitasuzņēmums ir atsevišķa juridiska persona, tas autonomi nenosaka savu rīcību tirgū, bet gan būtībā izpilda norādījumus, kurus tam ir devis mātesuzņēmums, it īpaši, ievērojot ekonomiskās, organizatoriskās un juridiskās saiknes, kas apvieno šīs abas juridiskās vienības (spriedums, 2014. gada 10. aprīlis, *Areva* u.c./Komisija, C-247/11 P un C-253/11 P, EU:C:2014:257, 30. punkts).
- 221 Šādā situācijā, tā kā mātesuzņēmums un tā meitasuzņēmums ietilpst vienā un tajā pašā ekonomiskajā vienībā un tādējādi veido vienu uzņēmumu LESD 101. panta izpratnē, lēmumu, ar kuru tiek noteikts naudas sods, Komisija var adresēt mātesuzņēmumam, nepierādot pēdējā minētā personisku dalību pārkāpumā (spriedums, 2014. gada 10. aprīlis, *Areva* u.c./Komisija, C-247/11 P un C-253/11 P, EU:C:2014:257, 31. punkts).
- 222 Īpašajā gadījumā, kad mātesuzņēmumam pieder viss tā meitasuzņēmuma, kas ir izdarījis Savienības konkurences tiesību normu pārkāpumu, kapitāls, Tiesa ir precizējusi, ka, pirmkārt, šis mātesuzņēmums var īstenot izšķirošu ietekmi uz šī meitasuzņēmuma rīcību un, otrkārt, pastāv

- atspēkojama prezumpcija, ka minētais mātesuzņēmums faktiski īsteno izšķirošu ietekmi uz tā meitasuzņēmuma rīcību (spriedums, 2014. gada 10. aprīlis, *Areva* u.c./Komisija, C-247/11 P un C-253/11 P, EU:C:2014:257, 32. punkts).
- 223 Šādos apstākļos pietiek, ka Komisija pierāda, ka viss meitasuzņēmuma pamatkapitāls pieder tā mātesuzņēmumam, lai tiktu prezumēts, ka pēdējais faktiski īsteno izšķirošu ietekmi uz šī meitasuzņēmuma komercdarbības politiku. Komisija tad var mātesuzņēmumu uzskatīt par solidāri atbildīgu par tā meitasuzņēmumam uzliktā naudas soda samaksu, ja vien šis mātesuzņēmums – kuram ir pienākums atspēkot šo prezumpciju – nesniedz pietiekamus pierādījumus par to, ka tā meitasuzņēmums tirgū rikojas patstāvīgi (spriedums, 2014. gada 10. aprīlis, *Areva* u.c./Komisija, C-247/11 P un C-253/11 P, EU:C:2014:257, 33. punkts).
- 224 Turklāt, ja lēmums par Savienības konkurences tiesību noteikumu piemērošanu attiecas uz vairākiem adresātiem un ir saistīts ar vainojamību pārkāpumā, tajā ir jābūt ietvertam pietiekamam pamatojumam attiecībā uz katru no tā adresātiem, it īpaši tiem adresātiem, kuriem saskaņā ar šo lēmumu ir jāuzņemas atbildība par šo pārkāpumu. Tādējādi attiecībā uz mātesuzņēmumu, kas ir saukts pie atbildības par tā meitasuzņēmuma pārkāpjošu rīcību, šādā lēmumā principā ir jābūt ietvertam to iemeslu izklāstam, kas var pamatot šī uzņēmuma vainojamību pārkāpumā (spriedums, 2014. gada 10. aprīlis, *Areva* u.c./Komisija, C-247/11 P un C-253/11 P, EU:C:2014:257, 34. punkts).
- 225 Runājot it īpaši par Komisijas lēmumu, kurš attiecībā uz dažiem adresātiem balstās tikai un vienīgi uz prezumpciju par izšķirošas ietekmes faktisku īstenošanu, jākonstatē, ka Komisijai – lai šo prezumpciju faktiski nepadarītu par neatspēkojamu – katrā ziņā šiem adresātiem atbilstošā veidā ir jāizklāsta iemesli, pamatojoties uz kuriem minētie faktiskie un tiesiskie apstākļi nav bijuši pietiekami, lai atspēkotu minēto prezumpciju (spriedums, 2014. gada 10. aprīlis, *Areva* u.c./Komisija, C-247/11 P un C-253/11 P, EU:C:2014:257, 35. punkts).
- 226 Komisijai tomēr nekādā ziņā nav pienākuma pamatoties tikai uz minēto prezumpciju. Nekas faktiski šai iestādei neliedz pierādīt, ka mātesuzņēmums faktiski īsteno izšķirošu ietekmi pār savu meitasuzņēmumu, izmantojot citus pierādījumus vai šādus pierādījumus kopā ar minēto prezumpciju. Šajā pēdējā gadījumā ir runa par tā saukto “dubultā pamata” metodi (spriedums, 2014. gada 10. aprīlis, *Areva* u.c./Komisija, C-247/11 P un C-253/11 P, EU:C:2014:257, 36. un 37. punkts).
- 227 Runājot par lēmumu, kurā mātesuzņēmuma vainojamība tā meitasuzņēmuma izdarītā pārkāpumā ir pamatota ar metodi, kurā ir ietverts divkāršs pamats, visaptverošs vērtējums par mātesuzņēmuma izvirzītajiem elementiem, ciktāl tie ir atbilstīgi minētās prezumpcijas atspēkošanai, principā atbilst pamatojuma pakāpei, kas ir jāsniedz Komisijai, jo tas var ļaut mātesuzņēmumam uzzināt iemeslus, kuru dēļ Komisija nolēma to saukt pie atbildības par tā meitasuzņēmuma izdarītu pārkāpumu (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2014. gada 10. aprīlis, *Areva* u.c./Komisija, C-247/11 P un C-253/11 P, EU:C:2014:257, 42. punkts).
- 228 Visbeidzot pastāvīgajā judikatūrā ir noteikts, ka, lai arī Komisijai, protams, ir jāpamato savi lēmumi, norādot faktiskos un juridiskos apstākļus, no kuriem ir atkarīgs pasākuma tiesiskais pamatojums, un apsvērumus, kuru rezultātā tā pieņēmusi lēmumu, tai tomēr nav jāizklāsta visi faktiskie un juridiskie apstākļi, uz ko administratīvā procesa laikā ir atsaukusies katra ieinteresētā persona, un tostarp nav jāpauž nostāja par elementiem, kas acīmredzami nav jāņem vērā, kam nav nozīmes vai kam ir skaidri sekundāra nozīme (skat. spriedumu, 2014. gada 6. februāris, *Elf Aquitaine*/Komisija, T-40/10, nav publicēts, EU:T:2014:61, 168. punkts un tajā minētā judikatūra).

229 Šajā gadījumā vispirms attiecībā uz to elementu noraidījumu, kurus prasītāja bija izvirzījusi, lai pierādītu *AF* autonomiju, Komisija, apstrīdētā lēmuma 1070.–1073. apsvērumā atgādinājusi principus, kas piemērojami to personu noteikšanai, kuras atzīstamas par atbildīgām par pārkāpjošu rīcību vienā un tajā pašā ekonomiskajā vienībā, minētā lēmuma 1081.–1084. apsvērumā norādīja šādi:

“1081 [*AF*] darbinieki piedalījās pārkāpumā no 2004. gada 15. septembra līdz 2006. gada 14. februārim.

1082 Tomēr tajā pašā laikposmā [prasītājam] piederēja 100 % [*AF*] ekonomisko tiesību un balsstiesību.

1083 Saskaņā ar [šā lēmuma 6.1. punktā] atgādināto judikatūru tādējādi var prezumēt, [ka] [prasītāja] šajā laikposmā īstenoja izšķirošu ietekmi pār [*AF*]. [Prasītāja] nav sniegusi pietiekamus pierādījumus, lai atspēkotu prezumpciju par to, ka tā īstenoja izšķirošu ietekmi pār [*AF*]. Līdz ar to LESD 101. panta, EEZ līguma 53. panta un [EK un Šveices nolīguma par gaisa transportu] 8. panta piemērošanas vajadzībām [prasītāja] un [*AF*] ir daļa no tā paša uzņēmuma, kas ir izdarījis pārkāpumu no 2004. gada 15. septembra līdz 2006. gada 14. februārim.

1084 Papildus tam, ka [*AF*] pilnīgi piederēja [prasītājam], ir vēl citi elementi, kas pierāda, ka minētajā laikā [prasītāja] īstenoja izšķirošu ietekmi pār [*AF*], vai vismaz apstiprina prezumpciju par to (skat. [tā paša lēmuma] konfidenciālo pielikumu, kas pieejams tikai [prasītājam].”

230 Apstrīdētā lēmuma konfidenciālais pielikums, kurā ir uzskaitīti pārējie minētā lēmuma 1084. apsvērumā norādītie pierādījumi, attiecībā uz *AF* ir formulēts šādi:

[konfidenciāli]²

231 No tā izriet, ka, vainojot prasītāju *AF* darbībās, Komisija balstījās vienlaikus uz prezumpciju par izšķirošas ietekmes faktiski īstenošanu tās kontroles dēļ, ko ietvēra apstākļi, ka prasītājam piederēja viss *AF* kapitāls un ar *AF* akcijām saistītās balsstiesības, un uz virkni netiešu pierādījumu, ar ko tiecās pierādīt šādu faktisku īstenošanu. Šajā ziņā tā balstījās, pirmām kārtām, uz prasītājas vadības, pārvaldības un kontroles pilnvarām pār *AF* darbību, izmantojot tās dažādās sabiedrības struktūras, otrām kārtām, uz vienotas *AF* un *KLM* struktūras esamību īpaši attiecībā uz kravu pārvadājumiem un, trešām kārtām, uz vairāku vadītāju funkciju apvienojumu starp prasītāju un *AF*.

232 Turpinot – attiecībā uz to, ka tika noraidīti elementi, kurus prasītāja bija izvirzījusi, lai pierādītu *KLM* autonomiju, Komisija apstrīdētā lēmuma 1086.–1088. apsvērumā norādīja šādi:

“1086 [*KLM*] darbinieki piedalījās pārkāpumā no 1999. gada 21. decembra līdz 2006. gada 14. februārim, proti, visā pārkāpuma laikposmā. *KLM* tādējādi ir jāatzīst par atbildīgu par tiešu dalību pārkāpumā.

1087 Kā ir paskaidrots [minētā lēmuma 2.2. punktā], 2004. gada 5. maijā [bijusī sabiedrība *Air France*] ieguva kontroli pār *KLM*. Kopš 2004. gada 5. maija [prasītājam] pieder 97,5 % *KLM* ekonomisko tiesību un 49 % balsstiesību.

² Konfidenciālie dati ir dzēsti.

1088 [Šā lēmuma] konfidencialajā pielikumā, kas pieejams tikai [prasītājam], minēto iemeslu dēļ Komisija uzskata, ka no 2004. gada 5. maija [prasītāja] īstenoja izšķirošu ietekmi pār *KLM*.”

- 233 Apstrīdētā lēmuma konfidencialais pielikums, kurā ir uzskaitīti pārējie minētā lēmuma 1088. apsvērumā norādītie pierādījumi, attiecībā uz *KLM* ir formulēts šādi:

[konfidenciali]

- 234 No tā izriet – lai vainotu prasītāju *KLM* darbības laikā no 2004. gada 5. maija līdz 2006. gada 14. februārim, Komisija balstījās gan uz kapitālu un balsstiesībām, kas piederēja prasītājam attiecībā uz *KLM*, gan uz virkni papildu netiešiem pierādījumiem, ar ko tīcās pierādīt izšķirošas ietekmes faktisku īstenošanu pār minēto sabiedrību. Šajā ziņā tā balstījās, pirmām kārtām, uz prasītājas vadības, pārvaldības un kontroles pilnvarām pār *KLM* darbību, izmantojot tās dažādās sabiedrības struktūras, otrām kārtām, uz vienotas *AF* un *KLM* struktūras esamību īpaši attiecībā uz kravu pārvaldājumiem un, trešām kārtām, uz vairāku vadītāju funkciju apvienojumu starp prasītāju un *KLM*.
- 235 Atbildē uz paziņojumu par iebildumiem prasītāja vienīgi norādīja, ka tā ir “holdinga sabiedrība, kas neveic nekādu operacionālu darbību gaisa pārvaldājumu jomā”, un ka tā “nekādā gadījumā nekādā veidā nav bijusi iesaistīta apgalvotajās darbībās”.
- 236 Ņemot vērā iepriekš minēto, nevar Komisijai pamatoti pārņemt, ka tā nav sniegusi detalizētu pamatojumu, kas atbilstu no judikatūras izrietošajām prasībām, tam, ka tika noraidīti elementi, kuri apliecināja *AF* un *KLM* autonomiju.
- 237 Turklāt tie četri spriedumi, kurus prasītāja minēja prasības pieteikumā attiecībā uz to, kādam ir jābūt prasītājam Komisijas pamatojumam, saskaroties ar pretējiem elementiem, kuri izvirzīti administratīvajā procesā un ar kuriem tiecas atspēkot prezumpciju par izšķirošas ietekmes faktisku īstenošanu, iekļāvās atšķirīgā kontekstā nekā šis gadījums.
- 238 Pirmām kārtām, Tiesa savā 2011. gada 29. septembra spriedumā *Elf Aquitaine/Komisija* (C-521/09 P, EU:C:2011:620) bija tostarp ņēmusi vērā lietas konkrētos apstākļus, kas bija saistīti ar to, ka tika mainīta Komisijas iepriekšējā lēmumu pieņemšanas prakse, kurā tā sistemātiski balstījās uz divkāršā pamata metodi (šajā nozīmē skat. rīkojumu, 2012. gada 7. februāris, *Total* un *Elf Aquitaine/Komisija*, C-421/11 P, nav publicēts, EU:C:2012:60, 58. punkts).
- 239 Otrām kārtām, ir jāvērtē tvērums 2011. gada 16. jūnija spriedumam *Air liquide/Komisija* (T-185/06, EU:T:2011:275), 2011. gada 16. jūnija spriedumam *Edison/Komisija* (T-196/06, EU:T:2011:281) un 2014. gada 27. novembra spriedumam *Alstom/Komisija* (T-517/09, EU:T:2014:999), ņemot vērā Tiesas judikatūru, kura ir atgādināta šā sprieduma 226. un 227. punktā un saskaņā ar kuru Komisija tad, ja tā, kā tas ir šajā gadījumā attiecībā uz vainošanu *AF* darbībās, apvieno pierādījumus par izšķirošas ietekmes faktisku īstenošanu un prezumpciju par šādu īstenošanu, pietiekami pamato to, ka tiek noraidīti aplūkojamā uzņēmuma sniegtie pierādījumi par pretējo, veicot visaptverošu vērtējumu, kurā tā neizsakās par katru no minētajiem elementiem.
- 240 Tāpēc šis iebildums ir jānoraida.

2) *Par pirmo iebildumu attiecībā uz kļūdu tajā, ka prasītāja tika vainota “KLM” darbībās laikā no 2004. gada 5. maija līdz 15. septembrim*

241 Prasītāja apgalvo, ka tā ir holdinga sabiedrība tikai no 2004. gada 15. septembra. Tomēr tās ieskatā nevar atzīt, ka mātesuzņēmums ir atbildīgs par meitasuzņēmuma pārkāpjošo rīcību laikposmā pirms šā meitasuzņēmuma iegādes, ja tas turpina darbību aplūkojamajā tirgū pēc tā iegādes. Tāpēc tā uzskata, ka nav atzīstama par atbildīgu par *KLM* darbībām laikā no 2004. gada 5. maija – pretēji tam, kas izriet no apstrīdētā lēmuma 1089. punkta.

242 Komisija apstrīd prasītājas argumentāciju.

243 Šajā gadījumā no apstrīdētā lēmuma 1087. apsvēruma izriet, ka no 2004. gada 5. maija prasītājam pieder 97,5 % *KLM* kapitāla un 49 % balsstiesību.

244 Protams, kā pamatoti norāda prasītāja, struktūru, kurai 2004. gada 5. maijā piederēja minētās *KLM* daļas un balsstiesības, sauca *Air France SA*, proti, [tā bija] bijusī sabiedrība *Air France* (šajā nozīmē skat. šā sprieduma 53. punktu).

245 Tomēr lietas dalībnieku vidū nav strīda par to, ka prasītāja un bijusī sabiedrība *Air France* ir viena un tā pati juridiskā persona. Protams, Komisija apstrīdētā lēmuma 1080. apsvērumā ir minējusi jēdzienu “tiesību pēctecība”. Tomēr no minētā apsvēruma, kā arī no šā lēmuma 22. apsvēruma skaidri izriet, ka bijusī sabiedrība *Air France* pēc pārveides par holdingu un sabiedrības nosaukuma maiņas “kļuva” par prasītāju.

246 It īpaši apstrīdētā lēmuma 22. apsvērumā Komisija norādīja šādi:

“2004. gada 5. maijā [bijusī sabiedrība *Air France*] ieguva ekskluzīvu pārraudzību pār [*KLM*] pēc publiskā [bijušās sabiedrības *Air France*] iegādes piedāvājuma attiecībā uz *KLM* akcijām. Kopš šā datuma [bijusī sabiedrība *Air France*] un *KLM* ir daļa no [*AF*]-*KLM* grupas. 2004. gada 15. septembrī [bijusī sabiedrība *Air France*] tika pārveidota par holdinga sabiedrību un pārsaukta par [*AF*]-*KLM*, savukārt [bijušās sabiedrības *Air France*] gaisa pārvadājumu darbības tika nodotas meitasuzņēmumam *Air France Compagnie Aérienne*, kurš tika pārsaukts par [*AF*].”

247 Tādējādi prasītāja attiecībā uz to, ka tā laikā no 2004. gada 5. maija līdz 15. septembrim īstenoja kontroli pār *KLM*, turpināja īstenot tiesības un pildīt pienākumus, ko tā bija ieguvusi laikā, kad vēl bija pazīstama ar bijušās sabiedrības *Air France* nosaukumu.

248 Tātad prasītāja kļūdaini apgalvo, ka Komisija, vainojot prasītāju *KLM* darbībās laikā no 2004. gada 5. maija līdz 15. septembrim, to ir atzinusi par atbildīgu par tās meitasuzņēmuma pārkāpjošo rīcību pirms tā iegādes.

249 Tādējādi šis iebildums ir jānoraida.

3) *Par trešo iebildumu attiecībā uz kļūdām tajā, ka prasītāja ir vainota “AF” un “KLM” darbībās laikā no 2004. gada 15. septembra*

250 Prasītāja apgalvo, ka Komisija ir kļūdaini to vainojusi *AF* un *KLM* darbībās laikā no 2004. gada 15. septembra, jo tā nav īstenojusi nekādu izšķirošu ietekmi uz šīm sabiedrībām. Prasītāja apgalvo, ka kopš 2004. gada 15. septembra tā ir tikai finanšu holdings, kas neveic nekādu darbību kravu pārvadājumu nozarē. Tā apgalvo, ka tai bija tikai, pirmām kārtām, koordinēšanas un finanšu

konsolidācijas loma, kas izpaudās kā rūpes par likumīgo pienākumu izpildi grāmatvedības jomā, kā arī komunikācijas un finanšu pārredzamības jomā, un, otrām kārtām, loma *AF* un *KLM* vispārējās stratēģijas noteikšanā, tomēr neiesaistoties to operacionālajās un tirdzniecības darbībās un nedodot tām nekādus norādījumus. *AF* un *KLM* esot neatkarīgi noteikušas savu tirdzniecības politiku, stratēģiju, budžetu un rīcību kravu pārvaldījumu nozarē.

- 251 Šajā ziņā prasītāja uzskata, ka elementi, kurus Komisija ir minējusi apstrīdētā lēmuma konfidencialajā pielikumā, nepierāda, ka tā būtu īstenojusi izšķirošu ietekmi pār *AF* un *KLM*. Pirmām kārtām, tā norāda, ka tās stratēģiskās vadības komiteja nekad nav izteikusi *AF* un *KLM* nekādus “saistošus ieteikumus”. Otrām kārtām, tā norāda, ka ar tās valdes un stratēģiskās vadības komitejas starpniecību nav hierarhisku attiecību starp prasītāju, no vienas puses, un *AF* un *KLM*, no otras puses. Visi lēmumi attiecībā uz *AF* un *KLM* kravu pārvaldījumu darbībām attiecīgajā laikā esot bijuši uzticēti *AF Cargo* un *KLM Cargo*, kā arī *Joint Cargo Management Committee* (turpmāk tekstā – “*JCMC*”). Trešām kārtām, prasītāja uzsver, ka neviens no tās vadošo struktūru locekļiem, kuri minēti attiecīgajā pielikumā un kuri aplūkojamā laikā ieņēma amatus *AF* vai *KLM* vadošajās struktūrās, neiesaistījās *AF* vai *KLM* kravu pārvaldījumu darbībās. Ceturtām kārtām, tā norāda, ka *JCMC* ir tikai *AF* un *KLM* kravu pārvaldījumu darbības koordinācijas instance, kas iesaistās tikai šo abu sabiedrību līmenī, un tādējādi prasītāja nevarēja to izmantot, lai iesaistītos *AF* vai *KLM* tirdzniecības politikā.
- 252 Komisija apstrīd prasītājas argumentāciju.
- 253 Iesākumā jānošķir, vai šis iebildums ir vērstas pret Komisijas vērtējumiem par vairojamību *AF* darbībās vai par tās vērtējumiem par vairojamību *KLM* darbībās.
- 254 Pirmajā gadījumā, ņemot vērā prezumpciju par izšķirošas ietekmes faktiski īstenošanu tās kontroles dēļ, ko ietver apstākļi, ka prasītājai piederēja viss *AF* kapitāls un ar *AF* akcijām saistītās balsstiesības, saskaņā ar šā sprieduma 223. punktā atgādināto judikatūru šim mātesuzņēmumam ir jāsniedz pierādījumi, ar kuriem var pietiekami pierādīt, ka tā meitasuzņēmums tirgū rīkojās autonomi, tādējādi atspēkojot minēto prezumpciju.
- 255 Otrajā gadījumā, ņemot vērā, ka aplūkojamā prezumpcija netiek piemērota, prasītājai ir vienīgi jāpierāda, ka Komisija nav no juridiskā viedokļa pietiekami pierādījusi, ka *KLM* savu rīcību tirgū nenoteica autonomi.
- 256 Šajā gadījumā jānorāda, ka prasītāja vērš vairākus argumentus pret elementiem, kurus Komisija ir izmantojusi apstrīdētā lēmuma konfidencialajā pielikumā, lai pierādītu izšķirošas ietekmes īstenošanu pār *AF*. Tomēr šie argumenti ir jāņem vērā, lai noteiktu, vai Komisija ir pamatoti uzskatījusi, ka prasītāja nav atspēkojusi aplūkojamo prezumpciju. Jānorāda, ka minētie argumenti galvenokārt balstās uz tiem pašiem faktiskajiem apstākļiem kā tie, kurus prasītāja ir izvirzījusi, lai atspēkotu aplūkojamo prezumpciju. Attiecībā uz faktiskajiem apgalvojumiem, kas minēti pret šiem elementiem vērstās argumentācijas atbalstam, bet ko prasītāja nav atkārtojusi, lai atspēkotu šo prezumpciju, jānorāda – Vispārējai tiesai tie ir jāņem vērā kā atbilstīgs elements, vērtējot, vai *AF* autonomi noteica savu rīcību tirgū (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2016. gada 16. jūnijs, *Evonik Degussa* un *AlzChem*/Komisija, C-155/14 P, EU:C:2016:446, 33. punkts). Tas tostarp attiecas uz apgalvojumu, ka nav bijis “saistošu ieteikumu”, ko būtu snieguši prasītājas stratēģiskās vadības komiteja.
- 257 Šis iebildums ir jāvērtē, ņemot vērā šos apsvērumus.

- 258 Pirmām kārtām, vispirms jānorāda, ka prasītājas atsauksšanās uz tās finanšu holdinga raksturu pati par sevi nevar atspēkot konstatējumu par tās izšķirošas ietekmes faktisku īstenošanu pār *AF* un *KLM* (šajā nozīmē skat. spriedumus, 2011. gada 24. marts, *Legris Industries/Komisija*, T-376/06, nav publicēts, EU:T:2011:107, 50. un 51. punkts, un 2011. gada 14. jūlijs, *Arkema France/Komisija*, T-189/06, EU:T:2011:377, 74. punkts). Sabiedrību grupas kontekstā holdings, kurš arī koordinē finanšu investīcijas grupas ietvaros, ir sabiedrība ar mērķi apvienot dalību dažādu sabiedrību kapitālā un uzdevumu nodrošināt šo sabiedrību vienotu vadību, tostarp ar šīs budžeta kontroles palīdzību (spriedums, 2015. gada 15. jūlijs, *HIT Groep/Komisija*, T-436/10, EU:T:2015:514, 125. punkts).
- 259 Attiecībā uz to, ka prasītāja ir noteikusi *AF* un *KLM* vispārējo stratēģiju, un uz šīs stratēģijas plašajām robežām, kurās ietilpst galvenie grupas, kuras galīgais mātesuzņēmums prasītāja ir, attīstību veicinošie faktori, jānorāda – tas ne tikai neaplicina izšķirošas ietekmes neesamību, bet gan, gluži pretēji, tiecas pierādīt konstatējumus, pie kuriem Komisija nonāca apstrīdētajā lēmumā.
- 260 Pieņemot, kā to apgalvo prasītāja, ka šī loma nesniedzās tik tālu, lai prasītāja iesaistītos *AF* un *KLM* operacionālajās un tirdzniecības darbībās, jāatgādina, ka izšķiroša ietekme, ar ko var pamatot to, ka uz mātesuzņēmumu tiek attiecināta atbildība par meitasuzņēmuma izdarītu pārkāpumu, neattiecas tikai uz šī meitasuzņēmuma tirdzniecības politiku *stricto sensu* (spriedums, 2014. gada 23. janvāris, *Gigaset/Komisija*, T-395/09, nav publicēts, EU:T:2014:23, 45. punkts), nedz arī noteikti ir saistīta ar tā ikdienas vadību (spriedums, 2013. gada 26. septembris, *The Dow Chemical Company/Komisija*, C-179/12 P, nav publicēts, EU:C:2013:605, 64. punkts).
- 261 Turklāt jānorāda, ka prasītājas apgalvojums par to, ka tā nav iesaistījies savu meitasuzņēmumu operacionālajās un tirdzniecības darbībās, ne tikai nav pamatots ne ar vienu pierādījumu, bet arī ir daļēji pretrunā prasītājas iepriekšējiem apgalvojumiem, kurus tā sniedza 2007. gada 29. jūnija atbildē uz Komisijas 2007. gada 12. jūnija anketu, kas tika nosūtīta izmeklēšanas laikā un ir pievienota prasības pieteikuma pielikumā. Saskaņā ar šiem apgalvojumiem “[prasītājas] valde [...] iesaistījās [...] attiecībā uz galvenajiem tirdzniecības virzieniem saistībā ar grupas *Air France-KLM* svarīgākajiem darbības veidiem”.
- 262 Otrām kārtām, attiecībā uz argumentu, ka *AF* un *KLM* autonomi noteica savu tirdzniecības politiku, stratēģiju, budžetu un rīcību kravu pārveidājumu nozarē, vispirms jānorāda, ka prasītāja arī šajā gadījumā lieto tikai apgalvojumus. Turpinot – prasītājas argumentācija galvenokārt balstās uz *AF Cargo* un *KLM* nodaļu autonomiju attiecībā pret struktūrām, pie kurām tās pieder, proti, attiecīgi *AF* un *KLM*, un tādējādi tā neļauj pierādīt *AF* un *KLM* autonomiju attiecībā pret prasītāju. Visbeidzot, prasītājas minētie piemēri par jomām, attiecībā uz kurām esot izpaudusies apgalvotā *AF Cargo* un *KLM Cargo* autonomija, piemēram, operacionālajā ziņā ar kravu pārveidājumu darbību saistītu loģistikas darbību īstenošana vai stratēģiskajā ziņā piemaksas izveide un noteikšana, nav pretrunā vispārīgajai stratēģiskajai vadībai, kuru prasītāja saskaņā ar tās sacīto nodrošina pati. Sabiedrību grupā pienākumu sadale ir parasta parādība (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2011. gada 14. jūlijs, *Arkema France/Komisija*, T-189/06, EU:T:2011:377, 76. punkts).
- 263 Trešām kārtām, attiecībā uz prasītājas stratēģiskās vadības komitejas atturēšanos *AF* un *KLM* izteikt “saistošus ieteikumus” jānorāda, ka tā ir saistīta ar juridiskajām saiknēm, kas vieno prasītāju un tās meitasuzņēmumus. Šajos apstākļos, lai arī šī atturēšanās ir minēta, lai apstrīdētu elementus, kuri ir uzskaitīti apstrīdētā lēmuma konfidencialajā pielikumā, tagad jāpārbauda, vai tā var likt apšaubīt Komisijas konstatējumus par prasītājas meitasuzņēmumu autonomijas neesamību.

- 264 Pirmām kārtām, jākonstatē, ka prasītāja šā apgalvojuma atbalstam nav sniegusi ne mazākos pierādījumus, piemēram, stratēģiskās vadības komitejas sanāksmju protokolus.
- 265 Otrām kārtām, ir norādīts, ka prasītāja neapstrīd to, ka stratēģiskās vadības komiteja ir sapulcējusies laikā no tās izveides 2004. gadā līdz pārkāpuma laikposma beigām. Turklāt no prasītājas 2007. gada 29. jūnija atbildes uz Komisijas 2007. gada 12. jūnija anketu izriet, ka minētā komiteja tiešām sapulcējās šajā laikā un ka tā “[...] galvenokārt iesaistījās attiecībā uz [stratēģiskiem] jautājumiem”.
- 266 Ņemot vērā stratēģiskās vadības komitejas lomu un pilnvaras, kas izriet no izvilkumiem no prasītājas gada pārskatiem par 2004./2005. un 2005./2006. gadu, kuri ir pievienoti tās 2007. gada 29. jūnija atbildes pielikumā, šķiet maz ticams, ka šīs komitejas sarunu mērķis nebija tieši koordinēt meitasuzņēmumu *AF* un *KLM* stratēģiju. Saskaņā ar šiem izvilkumiem “[minētās komitejas] lēmumi pauž *AF* un *KLM* kopējo nostāju attiecībā uz jebkādiem nozīmīgiem stratēģiskajiem jautājumiem, kas skar tirdzniecības, finanšu, tehniskās un operatīvās jomas [...]”.
- 267 Attiecībā konkrēti uz “saistošajiem ieteikumiem” ir precizēts, ka “[stratēģiskās vadības komiteja] par iepriekš minētajiem tematiem izdod obligātus ieteikumus [*AF*] valdei un [*KLM*] valdei, un uzraudzības padomei” un ka “*KLM* valdes priekšsēdētājs, *AF* valdes priekšsēdētājs un jebkurš cits apvienoto struktūru vai to meitasuzņēmumu priekšsēdētājs vai administrators, vai atbildīgais darbinieks atkarībā no gadījuma nevar pieņemt vai īstenot lēmumus, kas ietilpst [stratēģiskās vadības komitejas] kompetencē, ja tā iepriekš nav sniegusi savu obligāto ieteikumu”. No tā izriet, ka *AF* un *KLM* iesaistīšanās noteiktā skaitā jomu, kas saistītas ar to darbību, bija pakļautas nosacījumam, ka prasītājas stratēģiskās vadības padomes līmenī tiek pieņemti saistoši (jeb obligāti) ieteikumi. Tomēr šajā gadījumā prasītāja nesniedz ne mazāko pierādījumu vai konteksta elementu, kas varētu radīt Vispārējai tiesai skaidrību par to, ka minētā komiteja, iespējams, ir atteikusies no prerogatīvām, kas uz to attiecas.
- 268 Ņemot vērā iepriekš minēto, ir jākonstatē, ka prasītājai nav izdevies atspēkot prezumpciju, kura ir secināta no kontroles, ko ietver apstākļi, ka prasītājai piederēja viss *AF* kapitāls un ar *AF* akcijām saistītās balsstiesības, un saskaņā ar kuru prasītāja faktiski īstenoja izšķirošu ietekmi pār *AF* laikā no 2004. gada 15. septembra līdz 2006. gada 14. februārim.
- 269 Savukārt attiecībā uz Komisijas konstatējumu, ka prasītāja faktiski īstenoja izšķirošu ietekmi pār *KLM*, no šā sprieduma 258.–267. punktā veiktā vērtējuma par pirmo virkni šā iebilduma atbalstam izvirzīto argumentu neizriet neviena kļūda Komisijas vērtējumā.
- 270 Tātad atliek pārbaudīt argumentus, ko prasītāja sniegusi par elementiem, kuri uzskaitīti apstrīdētā lēmuma konfidencialajā pielikumā attiecībā uz saiknēm, kādas tā uzturēja ar *KLM*; elementi, kas saistīti ar *AF*, ir jānoraida kā neefektīvi, jo prasītājai nav izdevies pierādīt, ka Komisija būtu pieļāvusi kļūdu, balstoties uz aplūkojamo prezumpciju.
- 271 Pirmām kārtām, attiecībā uz prasītājas apgalvojumu, ka stratēģiskās vadības komiteja nepieņēma nekādus “saistošus ieteikumus”, ir jāatsaucas uz šā sprieduma 263.–267. punktā izklāstītajiem apsvērumiem. Turklāt Komisija apstrīdētajā lēmumā balstījās uz minētās komitejas pilnvarām pieņemt šādus ieteikumus (skat. šā sprieduma 233. punktu), kuru esamību prasītāja nav apstrīdējusi. Prasītājas iespēja šādi noteikt sava meitasuzņēmuma stratēģiju pati par sevi liecina par tādu vadības pilnvaru esamību, kas var likt apšaubīt šā meitasuzņēmuma rīcības autonomiju.

- 272 Otrām kārtām, prasītājas arguments par “hierarhiskas atkarības attiecību” neesamību starp prasītāju un *KLM* ar valdes un stratēģiskās vadības komitejas starpniecību ir jānoraida to pašu iemeslu dēļ kā šā sprieduma 262. punktā minētie.
- 273 Trešām kārtām, prasītājam nav pamata apgalvot, ka neviens no tās vadošo struktūru locekļiem, kuri minēti apstrīdētā lēmuma konfidencialajā pielikumā un kuri aplūkojamajā laikā ieņēma amatus *KLM* vadošajās struktūrās, neiesaistījās kravu pārvaldījumu darbībās. Tā šajā ziņā balstās uz apstākli, ka visi jautājumi attiecībā uz kravu pārvaldījumu darbībām *KLM* bija uzticēti *KLM Cargo* nodaļai vai *JCMC*.
- 274 Tomēr šis arguments ir jānoraida to pašu iemeslu dēļ kā šā sprieduma 262. punktā minētie.
- 275 Turklāt jānorāda, ka prasītāja tikai apgalvo, bet nesniedz nekādus pierādījumus tam, ka locekļi, kas apvieno vadošos amatus vai pilnvaras prasītājas sabiedrības struktūrās un *KLM* sabiedrības struktūrās, neesot iejaukušies kravu pārvaldījumu darbībās. Papildus tam, ka šis apgalvojums nav pamatots, tas arī nav vērstas uz to, lai pats par sevi atspēkotu šīs pārklāšanās esamību, lai gan saskaņā ar judikatūru mātesuzņēmuma iesaistīšanās meitasuzņēmuma vadībā apmērs var tikt noteikts arī pēc tā, cik meitasuzņēmuma vadībā ir personu, kurām ir vadošie amati mātesuzņēmumā (skat. spriedumu, 2015. gada 9. septembris, *Toshiba/Komisija*, T-104/13, EU:T:2015:610, 100. punkts un tajā minētā judikatūra).
- 276 Ceturtām kārtām, prasītāja velti norāda, ka *JCMC* ir tikai *AF* un *KLM* kravu pārvaldījumu darbības koordinācijas instance, kas iesaistās tikai šo abu sabiedrību līmenī, un tādējādi prasītāja nevarēja to izmantot, lai iesaistītos *AF* un *KLM* attiecīgajā tirdzniecības politikā.
- 277 Šajā ziņā apstrīdētā lēmuma konfidencialajā pielikumā Komisija norādīja, ka [*konfidenciali*] (skat. šā sprieduma 233. punktu). Kā pamatoti norāda prasītāja, lietas materiālos esošie elementi, tostarp tās 2007. gada 29. jūnija atbilde uz Komisijas 2007. gada 12. jūnija anketu, atklāj vienotu struktūru, kas organizēta meitasuzņēmumu *AF* un *KLM* kravu pārvaldījumu nodaļu līmenī. No tā neizriet, ka šī struktūra būtu izveidota prasītājas ietvaros vai ka tā kādā citā veidā atklātu izšķirošo ietekmi, kādu prasītāja īsteno pār saviem meitasuzņēmumiem.
- 278 Tomēr pārējie iemesli, kuri nav tikuši pamatoti kritizēti un kurus Komisija ir izvirzījusi, lai pamatotu to, ka prasītāja ir vainota *KLM* darbībās no 2004. gada 5. maija, proti, pirmām kārtām, apstākļi, ka tai piederēja 97,5 % *KLM* kapitāla un 49 % balsstiesību, otrām kārtām, prasītājas vadības, pārvaldības un kontroles pilnvaras pār *KLM* darbību ar tās valdes un stratēģiskās vadības komitejas starpniecību un, trešām kārtām, tas, ka *KLM* vadībā ir vairākas personas, kas ieņem prasītājas vadošos amatus vai kam ir šīs sabiedrības pilnvaras, ir pietiekami, lai pierādītu, ka prasītāja faktiski īstenoja izšķirošu ietekmi pār *KLM*.
- 279 Ņemot vērā iepriekš minēto, šis iebildums ir jānoraida.
- 4) *Par ceturto iebildumu attiecībā uz personiskās atbildības un sodu un sankciju individualizācijas principu pārkāpumu*
- 280 Prasītāja apgalvo, ka tās vainošana *AF* darbībās no 2004. gada 15. septembra un *KLM* darbībās no 2004. gada 5. maija pārkāpj personiskās atbildības un sodu un sankciju individualizācijas principus.
- 281 Komisija apstrīd prasītājas argumentāciju.

- 282 Jāatgādina, ka atbilstoši personiskās atbildības un sodu un sankciju individualizācijas principiem, kas ir piemērojami ikvienā administratīvajā procesā, kura rezultātā atbilstoši Savienības konkurences noteikumiem var tikt piemērotas sankcijas, uzņēmums drīkst tikt sodīts tikai par faktiem, kuri tam ir individuāli inkriminēti (šajā nozīmē skat. spriedumus, 2001. gada 13. decembris, *Krupp Thyssen Stainless* un *Acciai speciali Terni*/Komisija, T-45/98 un T-47/98, EU:T:2001:288, 63. punkts; 2011. gada 3. marts, *Siemens* un *VA Tech Transmission & Distribution* /Komisija, no T-122/07 līdz T-124/07, EU:T:2011:70, 122. punkts, un 2014. gada 11. jūlijs, *RWE* un *RWE Dea*/Komisija, T-543/08, EU:T:2014:627, 68. punkts).
- 283 Tomēr šis princips ir jāsaskaņo ar uzņēmuma jēdzienu un ar judikatūru, atbilstoši kurai apstākļi, ka mātesuzņēmums un meitasuzņēmums ir viens uzņēmums LESD 101. panta nozīmē, ļauj Komisijai adresēt lēmumu par naudas soda uzlikšanu sabiedrību grupas mātesuzņēmumam (šajā nozīmē skat. spriedumus, 2011. gada 3. marts, *Siemens* un *VA Tech Transmission & Distribution* /Komisija, no T-122/07 līdz T-124/07, EU:T:2011:70, 122. punkts, un 2014. gada 11. jūlijs, *RWE* un *RWE Dea*/Komisija, T-543/08, EU:T:2014:627, 69. punkts). Pat tad, ja mātesuzņēmums tieši nav pārkāpuma dalībnieks, tas šajā gadījumā īsteno noteicošu ietekmi uz meitasuzņēmumu vai meitasuzņēmumiem, kas ir tā dalībnieki. No tā izriet, ka šādos apstākļos mātesuzņēmuma atbildību nevar uzskatīt par atbildību neatkarīgi no vainas (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2009. gada 10. septembris, *Akzo Nobel* u.c./Komisija, C-97/08 P, EU:C:2009:536, 77. punkts).
- 284 Šādā gadījumā mātesuzņēmums tiek sodīts par pārkāpumu, par kuru tiek uzskatīts, ka tas to ir paveicis pats (šajā nozīmē skat. spriedumus, 2009. gada 10. septembris, *Akzo Nobel* u.c./Komisija, C-97/08 P, EU:C:2009:536, 77. punkts; 2011. gada 17. maijs, *Elf Aquitaine*/Komisija, T-299/08, EU:T:2011:217, 180. punkts, un 2012. gada 27. jūnijs, *Bolloré*/Komisija, T-372/10, EU:T:2012:325, 52. punkts).
- 285 Šajā gadījumā, ciktāl prasītāja šo iebildumu balsta uz to, ka tā neīstenoja izšķirošu ietekmi pār *AF* un *KLM*, bet nesniedz nevienu saistībā ar iepriekšējiem iebildumiem jau neizvirzītu elementu, pietiek konstatēt, ka no pirmā pamata pirmā un trešā iebilduma vērtējuma izriet, ka Komisija ir no juridiskā viedokļa pietiekami pierādījusi, ka prasītāja īstenoja šādu ietekmi pār saviem meitasuzņēmumiem aplūkojamajos laikposmos. No tā izriet, ka šā iebilduma pamatā ir kļūdaina premisa.
- 286 Turklāt, ņemot vērā to, ka prasītājas vainošanā *AF* darbībās no 2004. gada 15. septembra un *KLM* darbībās no 2004. gada 5. maija nav pieļautas kļūdas, kā arī šā sprieduma 282. un 283. punktā atgādināto judikatūru, tā nevar pārkāpt personiskās atbildības un sodu un sankciju individualizācijas principus.
- 287 Tādējādi šis iebildums ir jānoraida.
- 288 Tāpēc pirmā pamata pirmā daļa ir jānoraida kopumā.

b) Par otro daļu attiecībā uz nelikumībām tajā, ka prasītāja ir vainota bijušās sabiedrības "Air France" darbībās no 1999. gada 7. decembra līdz 2004. gada 15. septembrim

- 289 Šī daļa, kurā prasītāja apgalvo, ka Komisija ir pieļāvusi vairākas nelikumības, to vainojot bijušās sabiedrības *Air France* darbībās no 1999. gada 7. decembra līdz 2004. gada 15. septembrim, ko Komisija noliedz, ir iedalīta trijos iebildumos. No tiem pirmais attiecas uz pienākuma norādīt

pamatojumu pārkāpumu, otrais – uz kļūdām, vainojot prasītāju minētajās darbībās aplūkojamajā laikā, un trešais – uz personiskās atbildības un sodu un sankciju individualizācijas principu pārkāpumu.

- 290 Iesākumā jānorāda, ka Komisija apstrīdētajā lēmumā ir rīkojusies trijos posmos. Pirmajā posmā šā lēmuma 1080. apsvērumā tā attiecināja uz prasītāju bijušās sabiedrības *Air France* darbības laikā no 1999. gada 7. decembra līdz 2004. gada 15. septembrim prasītājas “[saistību] pārņēmējas” statusa dēļ. Šajā ziņā Komisija balstījās uz konstatējumu, ka bijusī sabiedrība *Air France* bija “kļuvusi” par prasītāju pēc pārveidošanas par holdingu un pēc sabiedrības nosaukuma un darbības jomas maiņas, kā ir precizēts apstrīdētā lēmuma 22. apsvērumā.
- 291 Otrajā posmā attiecībā uz laiku no 2004. gada 15. septembra līdz 2006. gada 14. februārim Komisija apstrīdētā lēmuma 1083. un 1084. apsvērumā norādīja, ka prasītāja īstenoja izšķirošu ietekmi pār *AF*.
- 292 Trešajā posmā apstrīdētā lēmuma 1085. apsvērumā Komisija no šā sprieduma 290. un 291. punktā izklāstītajiem elementiem secināja, ka prasītāja un *AF* ir jāatzīst par solidāri atbildīgām par naudas soda samaksu to dalības pārkāpumā no 1999. gada 7. decembra līdz 2006. gada 14. februārim dēļ.
- 293 Kā Komisija būtībā apstiprināja tiesas sēdē, šī norāde uz prasītājas dalību vienotajā un turpinātajā pārkāpumā balstās uz konstatējumu, ka juridiskā persona, kura bija tieši iesaistīta vienotā un turpinātā pārkāpuma izdarīšanā līdz 2004. gada 15. septembrim, un prasītāja esot viena un tā pati juridiskā persona, jo tās atšķir vienīgi starplaikā nomainītais sabiedrības nosaukums un darbības joma (skat. šā sprieduma 244. un 290. punktu).

1) Par pirmo iebildumu attiecībā uz pienākuma norādīt pamatojumu pārkāpumu

- 294 Prasītāja apgalvo, ka apstrīdētajā lēmumā nav pietiekami pamatots tas, ka prasītāja tika vainota bijušās sabiedrības *Air France* darbībās no 1999. gada 7. decembra līdz 2004. gada 15. septembrim. Tā kritizē apstrīdētā lēmuma 1080. apsvērumu, kas neļaujot saprast, kāds statuss tai ir piešķirts attiecībā pret bijušo sabiedrību *Air France* minētajā laikposmā, it īpaši, vai tā tika uzskatīta par šīs sabiedrības saimnieciskās darbības pārņēmēju vai par tiesību un saistību pārņēmēju, vai pat abējādi.
- 295 Apstrīdētā lēmuma 1080. apsvēruma franču valodas versija esot tikusi grozīta, ņemot vērā 2010. gada 9. novembra lēmumu. Prasītāja uzsver – lai arī šā lēmuma 1056. apsvērumā bija norādīts, ka prasītāja un *AF* bija attiecīgi bijušās sabiedrības *Air France*, kāda tā pastāvēja pirms 2004. gada 15. septembra, saimnieciskās darbības pārņēmēja un tiesību un saistību pārņēmēja, minētā lēmuma 1080. apsvērumā vairs nav lietots apstākļa vārds “attiecīgi”. Šīs izmaiņas izrietot no kļūdas, kuru Komisija esot atzinusi Vispārējā tiesā saistībā ar lietu, kurā pasludināts 2015. gada 16. decembra spriedums *Air France-KLM/Komisija* (T-62/11, nav publicēts, EU:T:2015:996). Prasītāja arī norāda, ka līdzīgas izmaiņas tomēr neesot veiktas tā paša lēmuma nīderlandiešu un angļu valodas versijās, atbilstoši kurām pēdējā minētajā apsvērumā kā bijušās sabiedrības *Air France* saimnieciskās darbības pārņēmēja ir norādīta nevis prasītāja, bet *AF*.
- 296 Komisija apstrīd prasītājas argumentāciju.

- 297 Šajā ziņā jāatgādina, ka pamatojumam ir jābūt pielāgotam attiecīgā akta būtībai, un tam nepārprotami un viennozīmīgi jāatspoguļo iestādes – akta autores – argumentācija, lai ļautu ieinteresētajām personām noskaidrot pieņemtā akta pamatojumu un kompetentajai tiesai veikt pārbaudi (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2011. gada 29. septembris, *Elf Aquitaine*/Komisija, C-521/09 P, EU:C:2011:620, 147. punkts).
- 298 Pienākuma norādīt pamatojumu izpilde ir jāizvērtē, ņemot vērā konkrētā gadījuma apstākļus, tostarp akta saturu, izvirzīto motīvu būtību un akta adresātu vai citu personu, kuras šis akts skar LESD 263. panta ceturtās daļas izpratnē, iespējamās intereses saņemt paskaidrojumus. Netiek prasīts, lai pamatojumā tiktu precizēti visi atbilstošie faktiskie un tiesiskie apstākļi, jo jautājums, vai akta pamatojumā ir izpildītas LESD 296. panta un Hartas 41. panta 2. punkta c) apakšpunkta prasības, ir jāizvērtē, ņemot vērā ne tikai šī panta formulējumu, bet arī tā kontekstu, kā arī visas tiesību normas, kas regulē attiecīgo jomu (spriedumi, 2011. gada 29. septembris, *Elf Aquitaine* /Komisija, C-521/09 P, EU:C:2011:620, 150. punkts, un 2016. gada 13. decembris, *Printeos u.c.*/Komisija, T-95/15, EU:T:2016:722, 45. punkts).
- 299 Kā norādīts šā sprieduma 245.–247. punktā, no apstrīdētā lēmuma 1080. apsvēruma izriet, ka Komisija pamatojās uz apstākli, ka prasītāja tika izveidota bijušās sabiedrības *Air France* pārveides par holdingu rezultātā, lai vainotu prasītāju šīs bijušās sabiedrības darbības attiecīgajā laikposmā.
- 300 Tā rīkojoties, Komisija nepārprotami un viennozīmīgi atspoguļoja iemeslus, kuru dēļ tā vainoja prasītāju šajās darbībās, tā ļaujot prasītājai noskaidrot pieņemtā akta pamatojumu un Vispārējai tiesai veikt pārbaudi.
- 301 Neviens no prasītājas izvirzītajiem argumentiem neatpēko šo secinājumu.
- 302 Lai gan, kā norāda prasītāja, apstrīdētā lēmuma 1080. apsvērumā, protams, ir norādīts, ka prasītāja “un [AF] ir [...] bijušās sabiedrības *Air France*, kāda tā pastāvēja pirms 2004. gada 15. septembra, saimnieciskās darbības un tiesību un saistību pārņēmējas”, šo norādi tomēr nedrīkst interpretēt izolēti.
- 303 Jākonstatē, ka apstrīdētā lēmuma 1080. apsvērumā konstatējumi, kuri ir minēti tieši pirms aplūkojamās norādes un kuri ir sniegti tās atbalstam, skar attiecīgi tiesisko turpinātību starp bijušo sabiedrību *Air France* un prasītāju un saimnieciskās darbības turpinātību starp bijušo sabiedrību *Air France* un AF. Tāpat minētā lēmuma angļu un nīderlandiešu valodu versijās minētā norāde ir formulēta šādi: “[Prasītāja] un [AF] tāpat ir attiecīgi bijušās sabiedrības *Air France* tiesību un saistību un saimnieciskās darbības pārņēmējas.” No tā izriet, ka šī norāde ir, pirmām kārtām, jāuztver kā tāda, kas izriet tikai no pārrakstīšanās kļūdas, un, otrām kārtām, jāinterpretē kā tāda, ar kuru prasītājas atbildība tiek noteikta tikai atbilstoši konstatētajai tiesiskajai turpinātībai ar bijušo sabiedrību *Air France*, un Komisija turklāt tam piekrita tiesas sēdē.

2) *Par otro iebildumu attiecībā uz kļūdām tajā, ka prasītāja ir vainota bijušās sabiedrības “Air France” darbībās no 1999. gada 7. decembra līdz 2004. gada 15. septembrim*

- 304 Prasītāja apgalvo, ka Komisija to kļūdaini vaino bijušās sabiedrības *Air France* darbībās laikposmā pirms prasītājas izveides, proti, no 1999. gada 7. decembra līdz 2004. gada 15. septembrim, vai nu apstrīdētā lēmuma 1080. apsvērumu interpretē tādējādi, ka prasītāja ir minētās sabiedrības “saimnieciskās darbības pārņēmēja” vai tiesību un saistību pārņēmēja, vai pat abējādi, tāpat kā AF.

- 305 Komisija apstrīd prasītājas argumentāciju.
- 306 Jānorāda, ka prasītāja prasības pieteikumā min trīs scenārijus, kuros tā būtu atbildīga par bijušās sabiedrības *Air France* darbībām laikā no 1999. gada 7. decembra līdz 2004. gada 15. septembrim. Pirmām kārtām, ir runa par scenāriju, kurā prasītāja būtu tās saimnieciskās darbības pārņēmēja, otrām kārtām, par scenāriju, kurā tā būtu tās tiesību un saistību pārņēmēja, un, trešām kārtām, par scenāriju, kurā tā būtu gan tās saimnieciskās darbības, gan tiesību un saistību pārņēmēja. Attiecībā uz tiesisko pēctecību prasītāja vienīgi min judikatūras atgādinājumu, kas izklāstīts šā pamata pirmajā daļā. Šis atgādinājums vispārīgi ietver nosacījumus par mātesuzņēmuma vainojamību meitasuzņēmuma darbībās pirms tā iegādes.
- 307 Tomēr prasītāja nepaskaidro, kādā ziņā minētā judikatūra liktu izslēgt tās vainojamību bijušās sabiedrības *Air France* darbībās. Turklāt situācijas, uz kurām attiecas minētā judikatūra, ir atšķirīgas no šā gadījuma apstākļiem. Prasītāja neiegādājās bijušo sabiedrību *Air France*, bet gan radās tās nosaukuma un darbības jomas maiņas rezultātā, tādējādi nodrošinot bijušās sabiedrības *Air France* tiesību un pienākumu tiesisko turpinātību attiecībā uz tās darbību no 1999. gada 7. decembra līdz 2004. gada 15. septembrim.
- 308 Tiesas sēdē prasītāja piebilda, ka pamatot *AF* atbildību par bijušās sabiedrības *Air France* pretkonkurences darbībām ar saimnieciskās darbības turpinātību starp tām nozīmētu izjaukt “atbildības sadalījumu” ar prasītāju. Tādējādi Komisija nevarot izlemt pārnest atbildību par bijušās sabiedrības *Air France* darbībām uz *AF* un vienlaikus vainot šajās darbībās prasītāju.
- 309 Šajā ziņā jāatgādina, ka principā fiziskajai vai juridiskajai personai, kura vadīja attiecīgo uzņēmumu brīdī, kad tika izdarīts pārkāpums, pienākas atbildēt par to pat tad, ja dienā, kurā ir pieņemts lēmums, ar ko konstatēts pārkāpums, par uzņēmuma darbību jau ir atbildīga cita persona (spriedums, 2000. gada 16. novembris, *Cascades*/Komisija, C-279/98 P, EU:C:2000:626, 78. punkts).
- 310 Apstākļi, ka personai, kura vadīja attiecīgo uzņēmumu pārkāpuma laikā, ir mainījušās dažas iezīmes, piemēram, nosaukums, neliek apšaubīt tā tiesiskās pastāvēšanas turpinātību (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2000. gada 16. novembris, *SCA Holding*/Komisija, C-297/98 P, EU:C:2000:633, 28. un 29. punkts).
- 311 Šajā gadījumā no apstrīdētā lēmuma 22. un 1080. apsvēruma izriet, un nav strīda par to, ka juridiskā persona, kas bija iesaistīta vienotajā un turpinātajā pārkāpumā pirms 2004. gada 15. septembra, turpināja pastāvēt pēc šā datuma, izmantojot sava nosaukuma un darbības jomas maiņu. Bijusi sabiedrība *Air France*, operacionāla juridiskā persona, tādējādi “kļuva” par prasītāju, grupas *Air France-KLM* galīgo mātesuzņēmumu.
- 312 No tā izriet, ka, ņemot vērā šā sprieduma 309. un 310. punktā atgādināto judikatūru, Komisijai nevar pārņemt to, ka tā piemēroja tiesiskās turpinātības kritēriju, lai konstatētu prasītājas atbildību par bijušās sabiedrības *Air France* darbībām laikā no 1999. gada 7. decembra līdz 2004. gada 15. septembrim.
- 313 Saistībā ar apstākli, ka arī uz *AF* kā saimnieciskās darbības pārņēmēju ir attiecinātas šīs darbības, jāatgādina, ka lēmums, kas konkurences jomā ir pieņemts attiecībā uz vairākiem uzņēmumiem, lai gan tas ir izstrādāts un publicēts vienota lēmuma formā, ir jāanalizē kā individuālu lēmumu sērija, ar ko attiecībā uz katru uzņēmumu adresātu tiek konstatēts tam inkriminējamais pārkāpums vai pārkāpumi un attiecīgajā gadījumā tam uzlikts naudas sods (spriedums, 2002. gada 15. oktobris,

*Limburgse Vinyl Maatschappij u.c./Komisija, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, no C-250/99 P līdz C-252/99 P un C-254/99 P, EU:C:2002:582, 100. punkts). Tādējādi, ja kāds no lēmuma adresātiem nolemj celt atcelšanas prasību, Savienības tiesai ir jāizskata tikai tie lēmuma apstākļi, kas attiecas uz šo adresātu, un apstākļi attiecībā uz citiem adresātiem nav uzskatāmi par Savienības tiesas izskatāmās lietas priekšmetu (spriedums, 2013. gada 11. jūlijs, *Team Relocations u.c./Komisija, C-444/11 P*, nav publicēts, EU:C:2013:464, 66. punkts), izņemot gadījumu, kad mātesuzņēmuma atbildība ir pilnībā atvasināta no tā meitasuzņēmuma atbildības (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2013. gada 22. janvāris, *Komisija/Tomkins, C-286/11 P, EU:C:2013:29, 43. un 49. punkts).**

314 Ciktāl prasītājas atbildība par bijušās sabiedrības *Air France* darbībām nav atvasināta no tās meitasuzņēmuma *AF* atbildības, no tā izriet, ka saistībā ar šo prasību nav pieņemams tās iebildums Komisijai par to, ka tā vainojusi minēto meitasuzņēmumu bijušās sabiedrības *Air France* darbībās no 1999. gada 7. decembra līdz 2004. gada 15. septembrim.

315 Ņemot vērā iepriekš minēto, otrais iebildums ir jānoraida.

3) Par trešo iebildumu attiecībā uz personiskās atbildības un sodu un sankciju individualizācijas principu pārkāpumu

316 Prasītāja apgalvo, ka, vainojot to bijušās sabiedrības *Air France* darbībās no 1999. gada 7. decembra līdz 2004. gada 15. septembrim, ir pārkāpti personiskās atbildības un sodu un sankciju individualizācijas principi. Prasītāja apgalvo, ka tā nepastāvēja šajā laikposmā un ka tā nav bijušās sabiedrības *Air France* saimnieciskās darbības pārņēmēja.

317 Komisija apstrīd prasītājas argumentāciju.

318 Šajā ziņā jākonstatē, ka prasītājas argumentācija balstās uz kļūdainu premisu, atbilstoši kurai tā “nepastāvēja” bijušās sabiedrības *Air France* darbības laikā. Kā tika norādīts šā sprieduma 293. un 311. punktā, bijusi sabiedrība *Air France* un prasītāja ir viena un tā pati juridiskā persona, kuras pastāvēšana sākas pirms bijušās sabiedrības *Air France* darbības laikā no 1999. gada 7. decembra līdz 2004. gada 15. septembrim.

319 Ņemot vērā iepriekš minēto, trešais iebildums ir jānoraida un līdz ar to jānoraida otrā daļa kopumā.

320 Ir arī jānoraida saistībā ar šo pamatu iesākumā izvirzītais iebildums, ciktāl tas attiecas uz prasītājas dalības neesamību vienotajā un turpinātajā pārkāpumā. No šīs daļas vērtējuma izriet, ka prasītājas atbildība par bijušās sabiedrības *Air France* darbības laikā no 1999. gada 7. decembra līdz 2004. gada 15. septembrim nav atvasināta atbildība. Tāpēc šis pamats ir jānoraida.

4. Par otro pamatu attiecībā uz 2002. gada paziņojuma par iecietību un vienlīdzīgas attieksmes, diskriminācijas aizlieguma, kā arī tiesiskās palāvības aizsardzības principu pārkāpumiem

321 Prasītāja apgalvo, ka pierādījumi, kurus *Lufthansa* ir sniegusi savā pieteikumā par atbrīvojumu no naudas soda, ir nepieņemami un tādēļ jāizņem no lietas materiāliem. Attiecībā uz *Lufthansa* neesot bijis iespējams attiecināt atbrīvojumu no naudas soda, ciktāl tā neesot izbeigusi dalību

- vienotajā un turpinātajā pārkāpumā pēc pieteikuma par atbrīvojumu no naudas soda iesniegšanas un tādējādi esot pārkāpusi 2002. gada paziņojuma par iecietību 11. punkta b) apakšpunktā minētos nosacījumus.
- 322 Bez aplūkojamajiem pierādījumiem Komisija neesot varējusi uzsākt izmeklēšanu, ko tā esot atzinusi apstrīdētā lēmuma 1302. apsvērumā. Turklāt šie pierādījumi esot šā lēmuma pamats, kā esot uzsvērts tā paša lēmuma 1250. apsvērumā. Šo pierādījumu izņemšanai no lietas materiāliem tādējādi esot jāizraisa minētā lēmuma atcelšana kopumā.
- 323 Komisija apstrīd prasītājas argumentāciju. Pirmām kārtām, tā norāda, ka šis pamats ir neefektīvs, ciktāl atbrīvojuma no naudas soda atņemšana *Lufthansa* neizraisītu tās saistībā ar pieteikumu par atbrīvojumu no naudas soda iesniegto dokumentu nepieņemamību. Otrām kārtām, tā apgalvo, ka *Lufthansa* uzmanība tika pievērsta tam, ka iespējama minētās informācijas izpaušana ir uzskatāma par tādu, kas var negatīvi ietekmēt izmeklēšanas pienācīgu norisi un Komisijas spēju izmeklēt strīdīgo aizliegto vienošanos un to apkarot. Turklāt saziņas uzturēšana starp *Lufthansa* un pārējiem apsūdzētajiem pārvadātājiem esot notikusi arī pēc trešās valsts konkurences iestādes lūguma.
- 324 Prasītāja atbild, ka šis pamats ir efektīvs un ka argumenti, kurus Komisija izklāstīja Vispārējā tiesā attiecībā uz īpašajiem apstākļiem, kas esot pamatojuši to, ka *Lufthansa* turpināja pārkāpumu pēc pieteikuma par atbrīvojumu no naudas soda iesniegšanas, ir nepieņemami, jo nav minēti apstrīdētajā lēmumā. Tā uzskata, ka šādi argumenti, kas tai esot tikuši slēpti, ir uzskatāmi par “tiesību uz aizstāvību pārkāpumu pušu procesuālo tiesību vienlīdzības pārkāpuma dēļ”.
- 325 Prasītāja tādējādi lūdz Vispārējo tiesu pieprasīt Komisijai, lai tā izpauž “pierādījumu detaļas” attiecībā uz jaunajiem elementiem, kas tika izvirzīti iebildumu rakstā, lai ļautu tai iegūt pilnīgu skaidrību par apstākļiem, kādos Komisija un trešās valsts konkurences iestāde mudināja *Lufthansa* turpināt pārkāpumu pēc 2005. gada 7. decembra.
- 326 Jānorāda, ka visa prasītājas argumentācija balstās uz premisu, ka 2002. gada paziņojuma par iecietību 11. punkta b) apakšpunktā minēto nosacījumu neievērošana var izraisīt saistībā ar pieteikumu par atbrīvojumu no naudas soda iesniegto pierādījumu nepieņemamību.
- 327 Šī argumentācija ir balstīta uz 2012. gada 12. decembra spriedumu *Almamet*/Komisija (T-410/09, nav publicēts, EU:T:2012:676, 39. un 40. punkts) un 2015. gada 16. jūnija spriedumu *FSL u.c./Komisija* (T-655/11, EU:T:2015:383, 44., 46. un 80. punkts), no kuriem izriet, ka Savienības tiesībās nevar tikt atzīti pierādījumi, kas iegūti, pilnīgi neievērojot pierādījumu savākšanas procedūru, kuras mērķis ir aizsargāt attiecīgo personu pamattiesības.
- 328 Tomēr jānorāda, ka atbrīvojuma no naudas soda piešķiršanas nosacījumi nav procesuālie noteikumi attiecībā uz pierādījumu savākšanu. Tie ir saistīti ar motivāciju, kādēļ liecinieks izvēlas sadarboties ar iestādēm, un tā kā tāda neietekmē pierādījumu iegūšanas likumību un pierādījumu izmantojamību (šajā nozīmē skat. ģenerālvokātes J. Kokotes [J. Kokott] secinājumus lietā *FSL u.c./Komisija*, C-469/15 P, EU:C:2016:884, 76. un 77. punkts).
- 329 Turklāt, ciktāl prasītāja ar savu argumentāciju apgalvo, ka šādu pierādījumu pieņemšana būtu pretrunā noteiktām pamatgarantijām vai būtiskiem procedūras noteikumiem, kuri turklāt tās procesuālajos rakstos nav precizēti, jānorāda, ka saskaņā ar judikatūru uzņēmumam, kurš nolemj iesniegt paziņojumu, lai saņemtu naudas soda apmēra samazinājumu, ir zināms, ka, lai arī samazinājums tam tiks piešķirts vienīgi tad, ja, pēc Komisijas domām, būs izpildīti paziņojumā

par iecietību minētie naudas soda samazināšanas nosacījumi, paziņojums katrā ziņā ietilps lietas materiālos un var tikt izmantots kā pierādījums (spriedums, 2012. gada 12. decembris, *Novácke chemické závody*/Komisija, T-352/09, EU:T:2012:673, 111. punkts).

- 330 Lai nonāktu pie šāda secinājuma, Vispārējā tiesa, protams, balstījās uz 31. punktu Komisijas Paziņojumā par atbrīvojumu no sodanaudas [naudas soda] un sodanaudas [naudas soda] samazināšanu karteļu gadījumos [aizliegtu vienošanos lietās] (OV 2006, C 298, 17. lpp.; turpmāk tekstā – “2006. gada paziņojums par iecietību”), ar kuru tika aizstāts 2002. gada paziņojums par iecietību un kurā ir noteikts, ka “visi paziņojumi, kas iesniegti Komisijai saistībā ar šo paziņojumu, ietilpst Komisijas lietā, un tādējādi tos var izmantot par pierādījumu”.
- 331 Tomēr no 2006. gada paziņojuma par iecietību 37. punkta izriet, ka minētā paziņojuma 31. punkts ir piemērojams pieteikumiem par iecietības programmas piemērošanu, kas šā paziņojuma spēkā stāšanās brīdī vēl nav izskatīti (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2012. gada 12. decembris, *Novácke chemické závody*/Komisija, T-352/09, EU:T:2012:673, 27. un 111. punkts). Tāds ir *Lufthansa* 2005. gada 7. decembrī Komisijai iesniegtā pieteikuma gadījums. Šā pieteikuma izskatīšana turpinājās aplūkojamā paziņojuma spēkā stāšanās dienā 2006. gada 8. decembrī.
- 332 Turklāt saskaņā ar 2002. gada paziņojuma par iecietību 33. punktu “visi rakstiskie paziņojumi, kas iesniegti Komisijai saistībā ar šo paziņojumu, ietilpst Komisijas lietā”. Tāpēc Komisija šādu paziņojumu var izmantot kā pierādījumu. 2006. gada paziņojuma par iecietību 31. punktā tādējādi ir tikai paskaidrotas sekas, kas noteikti izriet no šāda paziņojuma saglabāšanas lietas materiālos.
- 333 Turklāt pretēji tam, ko apgalvo prasītāja, nekas neliedz secinājumus, pie kuriem Vispārējā tiesa nonāca 2012. gada 12. decembra spriedumā *Novácke chemické závody*/Komisija (T-352/09, EU:T:2012:673) saistībā ar pieteikuma par iecietības programmas piemērošanu iesniedzēja paziņojumiem, attiecināt uz visiem pierādījumiem, kurus uzņēmums ir sniedzis, lai panāktu atbrīvojumu no naudas soda.
- 334 Tādējādi 2012. gada 12. decembra spriedumā *Novácke chemické závody*/Komisija (T-352/09, EU:T:2012:673) Vispārējā tiesa būtībā balstījās uz brīvprātīgo raksturu sadarbībai, ko piedāvā uzņēmums, kurš vēlas saņemt naudas soda apmēra samazinājumu, kā arī uz aplūkojamajiem faktiem piemērojamā paziņojuma par iecietību formulējumu, lai secinātu, ka pieteikuma par iecietības programmas piemērošanu iesniedzēja paziņojumu var izmantot kā pierādījumu neatkarīgi no viņa pieteikuma izskatīšanas rezultāta.
- 335 Pirmām kārtām, gan pierādījumi, ko *Lufthansa* šajā gadījumā sniedza saistībā ar savu pieteikumu par atbrīvojumu no naudas soda, gan pieteikuma par iecietības programmas piemērošanu iesniedzēja paziņojums lietā, kurā tika pasludināts 2012. gada 12. decembra spriedums *Novácke chemické závody*/Komisija (T-352/09, EU:T:2012:673), tika sniegti brīvprātīgi.
- 336 Otrām kārtām, ne 2002. gada paziņojumā par iecietību, ne 2006. gada paziņojumā par iecietību nav normu, kas būtu vērstas uz to, lai uzņēmumos, kuri vēlas sadarboties ar Komisiju, uzturētu kādas gaidas attiecībā uz šo uzņēmumu, kuriem gan būtu piešķirts nosacīts atbrīvojums no naudas sodiem (saskaņā ar 2002. gada paziņojuma 15. punktu vai 2006. gada paziņojuma 18. punktu), bet kuri neatbilstu nosacījumiem galīgā atbrīvojuma saņemšanai (saskaņā ar 2002. gada paziņojuma 19. punktu vai 2006. gada paziņojuma 22. punktu), sniegto pierādījumu izskatīšanas rezultātu. Šī situācija atšķiras no minētajos paziņojumos sniegtajiem precizējumiem par to pierādījumu izskatīšanas rezultātu, kuri ir sniegti tāda pieteikuma atbalstam, attiecībā uz

kuru Komisija izslēdz iespēju, ka tas atbilstu nosacīta atbrīvojuma no naudas soda saņemšanai. Tādā gadījumā uzņēmums var atsaukt izpaustos pierādījumus (skat. 2002. gada paziņojuma par iecietību 17. punktu un 2006. gada paziņojuma par iecietību 20. punktu).

- 337 Turklāt tad, ja no lietas materiāliem automātiski tiktu izņemti pierādījumi, kurus sniedzis uzņēmums, kas gan atbilda atbrīvojumam no naudas soda brīdī, kad iesniedza savu pieteikumu par atbrīvojumu, tomēr neizpildīja nosacījumus šā atbrīvojuma galīgajai saņemšanai lēmuma, ar kuru konstatēts pārkāpums, pieņemšanas datumā, tas apdraudētu iecietības procedūras lietderīgo iedarbību. Komisijai tiktu liegts izmantot, iespējams, būtiskus pierādījumus aplūkojamā pārkāpuma un uzņēmuma dalības tajā pierādīšanai posmā, kurā iespēja papildināt šo trūkumu ar papildu izmeklēšanas darbībām būtu ievērojami mazāka, it īpaši pierādījumu izzušanas riska dēļ. Turklāt tas draudētu ar to, ka procedūru veiksmīgs iznākums būtu atkarīgs no pieteikuma par atbrīvojumu no naudas soda iesniedzēja labās gribas, savukārt Komisijas efektīvā kontrole attiecībā uz atbrīvojuma no naudas soda piešķiršanas nosacījumu izpildi tiktu kavēta, jo atbrīvojuma nepiešķiršana, ņemot vērā ar to saistītās sekas, zaudētu ticamību.
- 338 Ņemot vērā iepriekš minēto, ir jāuzskata – apstākļi, ka *Lufthansa* neievēroja 2002. gada paziņojuma par iecietību 11. punkta b) apakšpunktā paredzēto nosacījumu, pat pieņemot, ka tas tiktu pierādīts, nevar liegt Komisijai iespēju izmantot pierādījumus, kas sniegti saistībā ar tās pieteikumu par iecietības programmas piemērošanu.

[..]

9. Par astoto pamatu attiecībā uz kļūdām un samērīguma principa pārkāpumu, aprēķinot “AF” dalības vienotajā un turpinātajā pārkāpumā ilgumu

- 498 Prasītāja apgalvo, ka Komisija ir pieļāvusi acīmredzamas kļūdas vērtējumā un pārkāpusi samērīguma principu, nosakot, ka *AF* bija bez pārtraukumiem piedalījusies vienotajā un turpinātajā pārkāpumā laikā no 1999. gada 7. decembra līdz 2006. gada 14. februārim. Tās ieskatā, izņemot 1999. gada 7. decembra saziņu starp *AF* un *Japan Airlines*, kas minēta apstrīdētā lēmuma 136. apsvērumā, Komisijai attiecībā uz to nav pietiekamu pierādījumu par laiku no 2001. gada 19. janvāra līdz 2005. gada 19. oktobrim.
- 499 Saziņas gadījumus, uz kuriem Komisija esot balstījies, lai noteiktu *AF* dalību DP saskaņošanā laikā no 1999. gada 7. decembra līdz 2001. gada 19. janvārim un laikā pēc 2005. gada 19. oktobra, nevarot kvalificēt par pretkonkurences saziņas gadījumiem, jo tie attiecoties uz apmaiņu ar publisku informāciju (apstrīdētā lēmuma 137., 140.–142., 554., 563. un 574. apsvērumi), esot īstenoti ārpus EEZ teritorijas (minētā lēmuma 146., 152. un 182. apsvērumi) vai arī Komisija neesot pierādījusi to pretkonkurences raksturu (šā lēmuma 530. un 556. apsvērumi).
- 500 Turklāt Komisija neesot sniegusi nevienu derīgu pierādījumu *AF* dalībai vienotā un turpinātajā pārkāpuma daļās, kas saistītas ar *DRP* un atteikumu maksāt komisijas maksas, attiecīgi laikposmā pēc 2005. gada 19. oktobra un 2005. gada 14. oktobra.
- 501 Replikas rakstā prasītāja piebilst, ka Komisija nevar tai likt pierādīt, ka tā publiski distancējās no strīdīgās aizliegtās vienošanās pēc 2005. gada 19. oktobra. Tās ieskatā Komisijai ir pienākums pierādīt tās dalību minētajā pārkāpumā pēc šā datuma.
- 502 Komisija apstrīd prasītājas argumentāciju.

- 503 Pirmām kārtām, jāpārbauda saziņas gadījumi, par kuriem prasītāja apgalvo, ka tie attiecās uz apmaiņu ar publisku informāciju (apstrīdētā lēmuma 137., 140.–142., 554., 563. un 574. apsvērums), otrām kārtām, – saziņas gadījumi, par kuriem tā apgalvo, ka tie tika īstenoti ārpus EEZ teritorijas (šā lēmuma 146., 152. un 182. apsvērums), un, trešām kārtām, – saziņas gadījumi, par kuriem prasītāja apgalvo, ka to pretkonkurences raksturs nav pietiekami pierādīts (minētā lēmuma 530 un 556. apsvērums).
- 504 Prasības pieteikumā prasītāja arī minēja apstrīdētā lēmuma 563. apsvērumā aprakstītos saziņas gadījumus kā vienus no tiem, kuri tās ieskatā tika īstenoti ārpus EEZ teritorijas. Tomēr, atbildot uz Vispārējās tiesas rakstveida jautājumiem, tā precizēja, ka lūdz izslēgt šos saziņas gadījumus to nepietiekami pierādītā pretkonkurences rakstura dēļ.
- 505 Pirmkārt, jākonstatē, ka starp saziņas gadījumiem, par kuriem prasītāja apgalvo, ka tie attiecās uz apmaiņu ar publisku informāciju, faktiski ir trīs veidu saziņas gadījumi.
- 506 Pirmām kārtām, aplūkojamajos saziņas gadījumos ietilpst citu apsūdzēto pārvaldātāju iekšējas elektroniskā pasta vēstules, kurās ir skaidri minēta saziņa ar AF. Tā apstrīdētā lēmuma 137. apsvērumā Komisija atsaucas uz *Japan Airlines* 1999. gada 20. decembra iekšēju elektroniskā pasta vēstuli. Šajā elektroniskā pasta vēstulē ir atstāstīta informācijas apmaiņa starp *Japan Airlines* darbinieku un AF pārstāvi Japānā. Tomēr šī informācijas apmaiņa, kura sekoja saziņai starp *Japan Airlines* un AF 1999. gada 7. decembrī un kuras pretkonkurences raksturu prasītāja neapstrīd (minētā lēmuma 136. apsvērums), neattiecas vienīgi uz DP ieviešanu, par ko AF bija publiski paziņojusi tajā pašā dienā. Minētajā saziņas gadījumā AF pārstāvis Japānā arī norādīja *Japan Airlines*, ka “tas tiks paziņots katrā tirgū 22. decembrī un pēc šā datuma” un ka AF galvenais birojs ir sazinājies ar citu pārvaldātāju, tostarp *Lufthansa*, galvenajiem birojiem, “lai veicinātu tāda paša veida īstenošanu kā AF”.
- 507 Otrām kārtām, apstrīdētā lēmuma 140.–142. apsvērumā minēto elektroniskā pasta vēstuļu vidū ir citu pārvaldātāju iekšējas elektroniskā pasta vēstules, kurās nav atklāta nekāda īpaša saziņa starp AF un vienu vai vairākiem citiem pārvaldātājiem. Šīs elektroniskā pasta vēstules, kuras ir datētas ar 1999. gada 21. decembri un 2000. gada 3. janvāri, tikai atklāj AF un viena vai vairāku citu pārvaldātāju nodomu ieviest DP. Kā tika norādīts šā sprieduma 506. punktā, AF jau bija publiski paziņojusi, ka ieviesīs DP no 1999. gada 20. decembra. Komisija nav sniegusi nevienu citu pierādījumu, kas varētu pierādīt, ka minētajos apsvērumos norādīto iekšējo elektroniskā pasta vēstuļu autori bija uzzinājuši par AF nodomiem citādi nekā no minētā paziņojuma. Attiecībā uz apstrīdētā lēmuma 141. apsvērumā minētajā iekšējā elektroniskā pasta vēstulē sniegto norādi uz “paziņojumiem tirgiem” par DP, kam bija jāseko “turpmākajās dienās”, jāatzīst, ka tā ir pārāk neskaidra, lai to pierādītu.
- 508 Šajos apstākļos Komisijai nebija pamata apstrīdētā lēmuma 724. apsvērumā interpretēt tā paša lēmuma 140.–142. apsvērumā minētās iekšējās elektroniskā pasta vēstules tādējādi, ka tās pamato informācijas apmaiņas pastāvēšanu starp AF un citiem pārvaldātājiem.
- 509 Trešām kārtām, apstrīdētā lēmuma 554., 563. un 574. apsvērumā minētās elektroniskā pasta vēstules ir elektroniskā pasta vēstules, kurām AF ir nosūtītāja vai viena no adresātem.
- 510 Ir taisnība, ka informācija, ar kuru prasītāja dalās šajās elektroniskā pasta vēstulēs, jau iepriekš bija publiski paziņota. Tomēr no tā nevar secināt, ka minētās elektroniskā pasta vēstules nevar vērst pret prasītāju.

- 511 Pirmām kārtām, jāatgādina, ka apmaiņa ar publiski pieejamu informāciju pārkāpj LESD 101. panta 1. punktu, ja tā sniedz atbalstu citam pretkonkurences mehānismam (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2004. gada 7. janvāris, *Aalborg Portland u.c./Komisija*, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P un C-219/00 P, EU:C:2004:6, 281. punkts). Šajā gadījumā visas apstrīdētā lēmuma 554., 563. un 574. apsvērumā minētās elektroniskā pasta vēstules attiecās uz gaidāmajām izmaiņām DP apmērā, par ko prasītāja nenoliedz, ka uz to attiecīgajā laikposmā attiecās pretkonkurences saskaņošana starp apsūdzētajiem pārvadātājiem.
- 512 Otrām kārtām, jānorāda, ka informācija, ar ko notika apmaiņa apstrīdētā lēmuma 554., 563. un 574. apsvērumā minētajās elektroniskā pasta vēstulēs, neaprobežojās ar informāciju, kuru *AF* jau bija publiski paziņojusi. Šā lēmuma 554. apsvērumā ir minēta 2005. gada 15. novembra elektroniskā pasta vēstule, kurā *AF* ne tikai atkārtoja informāciju par DP apmēra paaugstināšanu, par ko tā bija paziņojusi iepriekšējā dienā, bet arī to apstiprināja. Tā rīkojoties, *AF* vēl vairāk samazināja nedrošību attiecībā uz DP līmeņa izmaiņām.
- 513 Apstrīdētā lēmuma 563. un 574. apsvērumā Komisija apraksta informācijas apmaiņu starp *Air Cargo Council Switzerland* (Šveices Kravu gaisa pārvadājumu padome, turpmāk tekstā – “*ACCS*”) locekļiem. Minētā lēmuma 563. apsvērumā aprakstītā informācijas apmaiņa sākās 2005. gada 28. novembrī un noslēdzās tā paša gada 1. decembrī. Šā lēmuma 574. apsvērumā minētā informācijas apmaiņa notika 2006. gada 6. un 7. februārī. Šie abi informācijas apmaiņas gadījumi attiecās ne tikai uz DP līmeņa izmaiņām, ko *AF* gatavojās īstenot, bet arī uz tām, ko gatavojās īstenot citi apsūdzētie pārvadātāji, tostarp *Swiss* un *SIA*. *AF* nepierāda un pat neapgalvo, ka visa šī informācija jau bija iepriekš paziņota publiski.
- 514 Otrkārt, attiecībā uz saziņas gadījumiem, par kuriem prasītāja apgalvo, ka tie tika īstenoti ārpus EEZ teritorijas, jānorāda – tā apgalvo, ka šie gadījumi neietilpa Komisijas teritoriālajā kompetencē. Tā tādējādi būtībā norāda, ka visi trīs minētā lēmuma 146. un 152. apsvērumā aprakstītie saziņas gadījumi attiecās uz ienākošajiem maršrutiem un notika pirms Regulas Nr. 411/2004 un EEZ Apvienotās komitejas Lēmuma Nr. 40/2005 stāšanās spēkā. Savukārt šā lēmuma 182. apsvērumā aprakstītā saziņa esot attiekusies uz maršrutiem no Šveices un esot notikusi pirms EK un Šveices nolīguma par gaisa transportu stāšanās spēkā.
- 515 Pieņemot, ka apstrīdētā lēmuma 146., 152. un 182. apsvērumā minētie saziņas gadījumi attiecās tikai uz maršrutiem, kuri aplūkojamajos laikposmos neietilpa Komisijas kompetencē, jāatgādina, ka Komisija var balstīties uz saziņu, kas notikusi pirms pārkāpuma laikposma, lai izveidotu vispārēju pārskatu par situāciju un tādējādi apstiprinātu atsevišķu pierādījumu interpretāciju (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2008. gada 8. jūlijs, *Lafarge/Komisija*, T-54/03, nav publicēts, EU:T:2008:255, 427. un 428. punkts). Tā tas ir pat gadījumā, ja Komisijai nebija kompetences konstatēt konkurences noteikumu pārkāpumu pirms šā laikposma un uzlikt par to sodu (šajā nozīmē skat. spriedumus, 2006. gada 30. maijs, *Bank Austria Creditanstalt/Komisija*, T-198/03, EU:T:2006:136, 89. punkts, un 2012. gada 22. marts, *Slovak Telekom/Komisija*, T-458/09 un T-171/10, EU:T:2012:145, 45.–52. punkts).
- 516 Apstrīdētā lēmuma 4.1. punktā “Aizliegtās vienošanās pamatprincipi un struktūra” 107. un 108. apsvērumā Komisija norādīja, ka tās izmeklēšanā tika atklāta pasaules mēroga aizliegta vienošanās, kuras pamatā ir divpusējas un daudzpusējas saziņas tikls; šī saziņa ir notikusi “dažādos attiecīgo uzņēmumu līmeņos [...] un dažos gadījumos ir attiekusies uz dažādiem ģeogrāfiskajiem apgabaliem”.

- 517 Apstrīdētā lēmuma 109., 110., 876., 889. un 1046. apsvērumā un 1323. zemspītras piezīmē Komisija precizēja šīs organizācijas darbības kārtību “vairākos līmeņos”. Komisijas ieskatā piemaksas bija vispārpiemērojami pasākumi, kuri neattiecās konkrēti uz vienu maršrutu, bet kuru mērķis bija tikt piemērotiem visiem maršrutiem globālā līmenī. Lēmumi par piemaksām parasti esot pieņemti katra pārvadātāja galvenā biroja līmenī. Tādējādi pārvadātāju galvenajiem birojiem esot bijusi “savstarpēja saziņa”, kad bija paredzētas piemaksu līmeņa izmaiņas. Vietējā līmenī pārvadātāji esot veikuši saskaņošanu, lai, pirmām kārtām, labāk izpildītu galveno biroju dotos norādījumus un tos piemērotu vietējiem tirgus nosacījumiem un tiesiskajam regulējumam un, otrām kārtām, saskaņotu un īstenotu vietējās iniciatīvas. Minētā lēmuma 111. apsvērumā Komisija precizēja, ka šim nolūkam tika izmantotas pārvadātāju pārstāvju vietējās asociācijas, it īpaši Šveicē.
- 518 Apstrīdētā lēmuma 146., 152. un 182. apsvērumā minētie saziņas gadījumi tieši iekļāvās šajā ietvarā. Pirmām kārtām, visi šie saziņas gadījumi attiecās uz DP ieviešanu vai īstenošanu Singapūrā (146. apsvēruma), Indijā (152. apsvēruma) un Šveicē (182. apsvēruma). Otrām kārtām, šie saziņas gadījumi vai nu notika vienlaikus ar sarunām starp galvenajiem birojiem vai to līmenī pieņemtiem lēmumiem par piemaksām (146. apsvēruma), vai nu informēja par norādījumiem apspriesties ar galveno biroju vai atspoguļoja vietējā līmenī iepriekš centrālā līmenī izdarītus paziņojumus vai pieņemtus lēmumus (152. un 182. apsvēruma). Trešām kārtām, visi šie saziņas gadījumi notika saistībā ar aviosabiedrību pārstāvju vietējām asociācijām vai to ietvaros.
- 519 Apstrīdētā lēmuma 724. un 792. apsvērumā Komisija balstījās uz minētajiem saziņas gadījumiem, lai apstiprinātu savu interpretāciju par citiem pierādījumiem, par kuriem netiek apgalvots, ka tie neietilptu tās kompetencē. Tādējādi minētie saziņas gadījumi ir starp daudzajiem strīdīgajiem saziņas gadījumiem, kurus Komisija ir minējusi apstrīdētā lēmuma 724. apsvērumā, lai konstatētu, ka *AF* uzturēja “saziņu ar konkurentiem vietējā līmenī”. Tie ir arī vieni no vairākiem saziņas gadījumiem pirms 2001. gada 19. janvāra, kurus Komisija ir attiecinājusi uz *AF* apstrīdētā lēmuma 722.–724. apsvērumā.
- 520 No tā izriet, ka Komisija nav pārsniegusi savas kompetences robežas, balstoties uz apstrīdētā lēmuma 146., 152. un 182. apsvērumā minētajiem saziņas gadījumiem, lai izveidotu vispārēju pārskatu par strīdīgo aizliegto vienošanos un tādējādi apstiprinātu to pierādījumu interpretāciju, kurus tā izmantoja, lai attiecinātu uz prasītāju atbildību par vienotā un turpinātā pārkāpuma daļu, kas saistīta ar DP.
- 521 Tomēr jānorāda, tāpat kā norāda prasītāja, ka Komisija nav pierādījusi *AF* dalību vienā no šiem saziņas gadījumiem, proti, *BAR KPAK* oficiālajā sanāksmē Indijā, kas aprakstīta apstrīdētā lēmuma 152. apsvērumā. Tomēr prasītāja neapstrīd to, ka *AF* tika aicināta uz minēto sanāksmi, tāpat kā visi *BAR KPAK* locekļi. Apstākļi, ka aplūkojamie pārvadātāji plānoja pārrunāt DP jautājumu ar *AF*, pats par sevi ir netiešs pierādījums tās dalībai vienotā un turpinātā pārkāpuma daļā, kas saistīta ar DP (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2012. gada 29. jūnijs, *GDF Suez/Komisija*, T-370/09, EU:T:2012:333, 226. punkts). Turklāt no lietas materiāliem izriet, ka tā bija informēta par šīs sanāksmes tematu. Pēc neoficiālās sanāksmes, kura arī ir aprakstīta minētajā apsvērumā un par kuru prasītāja nenoliedz, ka *AF* tajā piedalījās, *BAR KPAK* priekšsēdētājs ierosināja rīkot oficiālu *BAR KPAK* sanāksmi, lai panāktu vienošanos par DP starp attiecīgajiem pārvadātājiem. No tā izriet, ka Komisija pamatoti plašākā netiešo pierādījumu kopumā ņēma vērā *AF* adresēto uzaicinājumu piedalīties šajā sanāksmē, lai minētā lēmuma 724. apsvērumā secinātu tās dalību sarunās par DP *BAR KPAK* ietvaros Indijā.
- 522 No iepriekš minētā izriet, ka Komisija varēja izmantot pret *AF* apstrīdētā lēmuma 146., 152. un 182. apsvērumā aprakstītos saziņas gadījumus.

- 523 Treškārt, attiecībā uz saziņas gadījumiem, kuru pretkonkurences raksturu prasītāja apstrīd, jānorāda, ka starp tiem ir viena sanāksme un vairāki tālruņa zvani. Minētajā sanāksmē, kas notika 2005. gada 19. oktobrī un kas ir minēta apstrīdētā lēmuma 530. apsvērumā, *AF* un *Lufthansa* “savstarpēji apliecināja piemaksu saskaņotu piemērošanu, vienojās, ka netiks atkārtots neviens vienpusējs pasākums, tāds kā DP maksimālā apmēra noteikšana no *AF* puses, un ka ekspeditoriem nav jāsaņem komisijas maksas par piemaksām”. Šīs sanāksmes pretkonkurences raksturs tādējādi nav apstrīdams. Atbildē uz Vispārējās tiesas rakstveida jautājumiem prasītāja turklāt atzina, ka aplūkojamā sanāksme ir daļa no pierādījumiem, kurus var pret to izvirzīt.
- 524 Tātad prasītājas apstrīdēšana ir vērsta uz apstrīdētā lēmuma 530. un 556. apsvērumā minētajiem tālruņa zvaniem. Prasītājas ieskatā šie tālruņa zvani notika pēc *Lufthansa* iniciatīvas vienīgi ar mērķi papildināt tās iecietības procedūras lietas materiālus. Tā uzskata, ka ir runa par “uzraudzības saziņu”, kas neattiecas uz jauniem tematiem, bet bija vērsta tikai uz to, lai uzturētu “mākslīgu saikni” ar *AF*. Turklāt tā apgalvo, ka 2005. gada 21. novembra tālruņa zvani, kas minēti apstrīdētā lēmuma 556. apsvērumā, bija ļoti īsi un ka nav iespējams secināt, ka to mērķis būtu apmainīties ar pretkonkurences informāciju, jo *AF* tajā pašā dienā bija paziņojusi par DP pazemināšanu.
- 525 Neviens no šiem argumentiem nav pieņemams.
- 526 Pirmām kārtām, ne ar vienu konkrētu pierādījumu nav pamatots prasītājas arguments, ka apstrīdētā lēmuma 530. un 556. apsvērumā minēto tālruņa zvanu vienīgais mērķis bija uzturēt “mākslīgu saikni” ar *AF* un papildināt *Lufthansa* iecietības procedūras lietas materiālus. Turklāt lietas materiāli tiecas pierādīt pretējo. Tā, no vienas puses, minētā lēmuma 530. apsvērumā norādītais tālruņa zvans aizstāja sanāksmi, kam bija jāseko 2005. gada 19. oktobra sanāksmei, kuras pretkonkurences raksturs ir pierādīts (skat. šā sprieduma 523. punktu). Turklāt Komisija šajā lēmumā norādīja vairākus citus saziņas gadījumus, kuri bija notikuši šajā laikposmā un kuros *AF* bija piedalījusies (skat. it īpaši 525. un 563. apsvērumu). No otras puses, abi tā pašā lēmuma 556. apsvērumā minētie tālruņa zvani notika 2005. gada 21. novembrī, proti, tajā pašā dienā, kad tika publicēts *Lufthansa* paziņojums preseī, kurā tika darīta zināma DP pazemināšana, un divas dienas pēc 2005. gada 19. oktobra sanāksmes, kuras pretkonkurences raksturs ir pierādīts (skat. šā sprieduma 523. punktu).
- 527 Otrām kārtām, apstrīdētā lēmuma 556. apsvērumā minētie tālruņa zvani nevar tikt noraidīti ar pamatojumu, ka nav iespējams secināt, ka to mērķis bija apmainīties ar pretkonkurences rakstura informāciju. Vēl bez apstākļa, ka šie tālruņa zvani notika tajā pašā dienā, kad tika publicēts *Lufthansa* paziņojums preseī, kurā tika darīta zināma DP pazemināšana, un divas dienas pēc 2005. gada 19. oktobra sanāksmes, to autors bija *Lufthansa* cenu politikas vadītājs, par kuru prasītāja pati atzīst, ka viņam “bija centrālā loma starptautiska līmeņa darbībās”. Šis *Lufthansa* darbinieks turklāt jau iepriekš bija zvānījis *AF*, lai apspriestu piemaksu jautājumu (minētā lēmuma 357., 525. un 552. apsvērumi).
- 528 Attiecībā uz faktu, ka apstrīdētā lēmuma 530. un 556. apsvērumā minētajos tālruņa zvanos bija iesaistīti *Lufthansa* darbinieki, kuri, kā apgalvots, zināja, ka tiek gatavots pieteikums par atbrīvojumu no naudas soda, no vienas puses, jānorāda, ka tas nekādi nemaina to pretkonkurences raksturu. No otras puses, šajos apsvērumos minēto tālruņa zvanu noraidīšana šā iemesla dēļ draudētu kaitēt iecietības procedūras lietderīgajai iedarbībai, liedzot Komisijai ņemt vērā pierādījumus, kas iegūti laikā no datuma, kurā attiecīgais darbinieks uzzina par tā darba devēja nodomu lūgt atbrīvojumu no naudas soda, līdz pārkāpuma beigu datumam.

- 529 Turklāt apstākļi, ka *AF* bija paziņojusi par DP pazemināšanu 2005. gada 21. novembrī, ne tikai neliek apšaubīt apstrīdētā lēmuma 556. apsvērumā minēto saziņas gadījumu pretkonkurences raksturu, bet gan tiecas to apstiprināt. Kā izriet no šā apsvēruma, arī paziņojumā presei, ko *Lufthansa* nosūtīja *Lan Airlines* tajā pašā dienā, tieši pirms publicēšanas, bija darīta zināma DP pazemināšana.
- 530 Trešām kārtām, pretēji tam, ko apgalvo prasītāja, nekādi nav nepieciešams, lai saziņa attiektos uz jaunu tematu vai būtu noteikta ilguma, lai to vērstu pret kādu uzņēmumu konkurences tiesību normu pārkāpuma procedūrā.
- 531 No tā izriet, ka Komisija pamatoti vērsa pret prasītāju apstrīdētā lēmuma 530. un 556. apsvērumā minētos tālruņa zvanus.
- 532 Ņemot vērā visu iepriekš minēto, ir jāuzskata, ka Komisija varēja vērst pret *AF* apstrīdētā lēmuma 137., 146., 152., 182., 530., 554., 556., 563. un 574. apsvērumā minētos saziņas gadījumus, bet nevarēja tai pārņemt saziņas gadījumus, kas aprakstīti minētā lēmuma 140.–142. apsvērumā.
- 533 Ņemot vērā šos apsvērumus, ir jānosaka, vai Komisija varēja atzīt *AF* par atbildīgu par pārkāpumu laikā no 1999. gada 7. decembra līdz 2001. gada 19. janvārim un pēc 2005. gada 19. oktobra.
- 534 Attiecībā uz laikposmu no 1999. gada 7. decembra līdz 2001. gada 19. janvārim, kurā bija spēkā tikai DP, jākonstatē, ka Komisijas rīcībā bija vairāki pierādījumi, kurus tā varēja pamatoti vērst pret *AF*. Pirmām kārtām, tā ir saziņa starp *AF* un *Japan Airlines* 1999. gada decembrī (apstrīdētā lēmuma 137. apsvērumā), otrām kārtām, *CPA* paziņojums par sanākumi Indijā “ap 2000. gada janvāri” (minētā lēmuma 152. apsvērumā), trešām kārtām, *BAR KPAK* 2000. gada 3. februāra sanāksmes protokols (šā lēmuma 146. apsvērumā) un, ceturtaim kārtām, *ACCS* 2001. gada 17. janvāra sanāksmes protokols (tā paša lēmuma 182. apsvērumā). Laikposms, par kuru Komisija nav vērsusi pret *AF* nevienam saziņu, tātad sākās 2000. gada 4. februārī un beidzās 2001. gada 17. janvārī. Šis laikposms tātad nesasniedz “apmēram gadu un pusotru mēnesi”, bet gan ir ne vairāk kā vienpadsmit mēnešus un trīspadsmit dienas ilgs.
- 535 Šīs lietas apstākļos šis ilgums ir pietiekami liels, lai būtu jāpārbauda, vai *AF* dalība vienotajā un turpinātajā pārkāpumā tika pārtraukta laikā no 2000. gada 4. februāra līdz 2001. gada 17. janvārim.
- 536 Šajā ziņā jāatgādina, ka apstākļi, ka nav iesniegts tiešs pierādījums par sabiedrības dalību aplūkojamajā pārkāpumā kādā noteiktā laikposmā, neliedz šo dalību konstatēt arī šajā laikposmā, ja vien šāds konstatējums ir pamatots ar objektīvām un saskanīgām pazīmēm (skat. spriedumu, 2015. gada 17. septembris, *Total Marketing Services/Komisija*, C-634/13 P, EU:C:2015:614, 27. punkts un tajā minētā judikatūra).
- 537 Tas, ka salikta pārkāpuma gadījumā attiecīgais uzņēmums nepiedalās vienā vai vairākos koluzīvas saziņas gadījumos vai nesniedz savu piekrišanu kāda saziņas gadījuma rezultātam, nenozīmē, ka šis uzņēmums ir beidzis dalību aplūkojamajā pārkāpumā (spriedums, 2011. gada 24. marts, *Kaimer u.c./Komisija*, T-379/06, nav publicēts, EU:T:2011:110, 66. punkts).
- 538 Turpretī publiska norobežošanās ir nozīmīgs fakts, kas var pierādīt pretkonkurences rīcības izbeigšanu. Un otrādi, publiskas norobežošanās neesamība ir faktiskā situācija, kuru Komisija var konstatēt, lai pierādītu, ka uzņēmums turpina pretkonkurences darbību. Tas tomēr ir tikai viens elements starp citiem, kas jāņem vērā, lai noteiktu, vai uzņēmums patiešām turpināja piedalīties pārkāpumā vai arī, gluži pretēji, izbeidza to darīt. Pierādot konstatējumu par attiecīgā uzņēmuma

nepārtrauktu dalību, nepietiek ar to, ka nozīmīgā laikposmā vairāki koluzīvas saziņas gadījumi ir notikuši bez tā pārstāvju piedalīšanās. Tādā gadījumā Komisijai ir jāsniedz arī citi pierādījumi (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2015. gada 17. septembris, *Total Marketing Services*/Komisija, C-634/13 P, EU:C:2015:614, 23. un 28. punkts).

- 539 Šie pierādījumi tostarp var attiekties uz aplūkojamā pārkāpuma raksturu (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2011. gada 12. jūlijs, *Toshiba*/Komisija, T-113/07, EU:T:2011:343, 237. punkts), uz attiecīgās aizliegtās vienošanās darbību (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2011. gada 25. oktobris, *Aragonesas Industrias y Energía*/Komisija, T-348/08, EU:T:2011:621, 243. un 244. punkts), uz attiecīgā uzņēmuma rīcību konkrētajā tirgū (šajā nozīmē skat. spriedumus, 2006. gada 5. decembris, *Westfalen Gassen Nederland*/Komisija, T-303/02, EU:T:2006:374, 139. punkts un tajā minētā judikatūra, un 2011. gada 12. jūlijs, *Toshiba*/Komisija, T-113/07, EU:T:2011:343, 241. punkts), uz attiecīgās rīcības iekļaušanos vienotā pārkāpumā, kuram ir vairākas citas daļas, kā arī uz minētās rīcības radītajām sekām (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2011. gada 12. jūlijs, *Toshiba*/Komisija, T-113/07, EU:T:2011:343, 242. un 245. punkts).
- 540 Apstrīdētā lēmuma 117. apsvērumā Komisija norādīja, ka “vismaz no 1999. gada beigām DP ieviešana, DP mehānismu piemērošana un izmaiņu ieviešana tajos tika saskaņota starp vairākiem [apsūdzētajiem pārvadātājiem]”. Tā paša lēmuma 133.–153. apsvērumā tā apraksta pierādījumus, ar kuriem tiecas pierādīt, ka laikā no 1999. gada decembra sākuma līdz 2000. gada februārim vai martam vairāki pārvadātāji, tostarp *AF*, bija iesaistīti saziņā ar mērķi ieviest DP centrālā līmenī 2000. gada sākumā un īstenot to vietējā līmenī. Šajā kontekstā iekļaujas apstrīdētā lēmuma 136., 137., 146. un 152. apsvērumā minētā saziņa, ko Komisija vērs pret *AF*.
- 541 Apstrīdētā lēmuma 884. apsvērumā Komisija tomēr uzsvēra, ka “saziņas starp pārvadātājiem biežums laika gaitā mainījās”. Tā konstatēja, ka saziņa attiecībā uz DP bija “īpaši bieža tad, kad degvielas rādītāji tuvojās līmenim, kas varēja radīt [cenu] paaugstināšanos vai pazemināšanos, bet pārējā laikā var[ēja] būt mazāk bieža”.
- 542 Tomēr pēc tam, kad DP bija ieviesta 2000. gada sākumā, kā izriet no apstrīdētā lēmuma 157.–165. apsvēruma, tikai 2000. gada vasarā degvielas cena pieauga pietiekami, lai liktu pārvadātājiem tā paša gada septembrī un oktobrī uzsākt sarunas par DP paaugstināšanu vai tās ieviešanu tiem pārvadātājiem, kas to vēl nebija izdarījuši. Tomēr minētajos apsvērumos aprakstītie pierādījumi atklāj tikai nedaudzus saziņas gadījumus, kuru nozīmīga daļa bija divpusēja saziņa.
- 543 Kā izriet no apstrīdētā lēmuma 166.–183. apsvēruma, tikai tad, kad *Lufthansa* paziņoja par DP pazemināšanu 2001. gada sākumā, starp apsūdzētajiem pārvadātājiem sākās biežāka un daudzpusēja saziņa par DP tematu. *AF* bija starp šiem pārvadātājiem, un prasījās nepierāda un pat neapgalvo, ka *AF* starplaikā būtu publiski norobežojusies no vienotā un turpinātā pārkāpuma laikposmā no 2000. gada 4. februāra līdz 2001. gada 17. janvārim. Tā arī neapgalvo, ka šajā laikposmā *AF* būtu atsākusi attiecīgajā tirgū rīkoties atbilstoši lojālas konkurences prasībām un neatkarīgi, kā arī neapstrīd to, ka minētajā laikposmā turpinājās DP saskaņošanas sekas. Šajos apstākļos ir jāsecina, ka Komisija varēja, nepieļaujot kļūdu, atzīt *AF* par atbildīgu par vienoto un turpināto pārkāpumu minētajā laikposmā.
- 544 Attiecībā uz laikposmu pēc 2005. gada 19. oktobra jānorāda, ka Komisijas rīcībā bija vairāki pierādījumi, kurus tā varēja pamatot vērst pret *AF*. Attiecībā uz DP tie ir telefonsaruna ar *Lufthansa* 2005. gada novembra beigās (apstrīdētā lēmuma 530. apsvēruma), 2005. gada 15. novembra elektroniskā pasta vēstule *Japan Airlines* (minētā lēmuma 554. apsvēruma),

2005. gada 21. novembra telefonsarunas ar *Lufthansa* (šā lēmuma 556. apsvēruma) un elektroniskā pasta vēstules, ar ko apmainījās ACCS locekļi laikā no 2005. gada 28. novembra līdz 1. decembrim un 2006. gada 6. un 7. februārī (tā paša lēmuma 563. un 574. apsvēruma).

- 545 Turpretī ir jākonstatē, tāpat kā norāda prasītāja, ka neviens no Komisijas rīcībā esošajiem pierādījumiem attiecībā uz DRP un atteikumu maksāt komisijas maksas nav vēlāks par attiecīgi 2005. gada 19. oktobri un 2005. gada 14. oktobri. Pēdējie pierādījumi, ko Komisija ir izmantojusi pret *AF*, attiecas uz 2005. gada 14. oktobri un ir saistīti ar atteikumu maksāt komisijas maksas (apstrīdētā lēmuma 697. apsvēruma). Attiecībā uz DRP Komisija nav identificējusi konkrētu saziņas gadījumu, kurā *AF* būtu piedalījusies 2005. gadā, lai gan tā minētā lēmuma 639. apsvērumā ir norādījusi, ka *Lufthansa* pārdošanas direktors Beļģijā, Francijā, Luksemburgā, Nīderlandē un Šveices Konfederācijā kopš 2005. gada janvāra bija darījis zināmu, ka ir saticis prasītājas darbinieku saistībā ar jautājumu par DRP maksimālā apmēra noteikšanu.
- 546 Tomēr jānorāda, ka prasītāja no tā neizdara nekādus konkrētus secinājumus savos procesuālajos rakstos. Ciktāl tā apgalvo, ka izbeidza dalību vienotā un turpinātā pārkāpuma daļās, kas saistītas ar DRP un ar atteikumu maksāt komisijas maksas, pēc 2005. gada 14. oktobra vai 19. oktobra, jānorāda, ka tā kļūdās. Vispirms, *AF* turpināja piedalīties minētā pārkāpuma daļā, kas saistīta ar DP, pēc 2005. gada 19. oktobra (skat. šā sprieduma 544. un 545. punktu), un neapgalvo, ka tai nebija zināms, ka pārējie apsūdzētie pārvadātāji turpināja saskaņošanu attiecībā uz DRP un atteikumu maksāt komisijas maksas pēc šā pēdējā datuma. Turpinot – prasītāja nav sniegusi pierādījumus, kas attiecībā uz *AF* apliecinātu, ka tā būtu atsākusi attiecīgajā tirgū rīkoties atbilstoši lojālas konkurences prasībām un neatkarīgi vai ka būtu paziņojusi par nodomu izstāties no vienotā un turpinātā pārkāpuma daļām, kas saistītas ar DRP un atteikumu maksāt komisijas maksas, pēc 2005. gada 19. oktobra. Tā arī neapstrīd to, ka šo daļu sekas turpinājās pēc minētā datuma. Visbeidzot, DRP un atteikuma maksāt komisijas maksas īstenošana prasīja ievērojami retāku saziņu nekā DP īstenošana. Pretēji DP, DRP nebija pamatota ar indeksu, kura izmaiņas prasīja regulārus pielāgojumus. Tas paskaidro apstākli, ka pēc tam, kad DRP tika ieviesta 2001. gada beigās, uz to turpmāk attiecās vien atsevišķi saziņas gadījumi starp pārvadātājiem attiecībā uz tās īstenošanu (skat. apstrīdētā lēmuma 579. apsvērumu). Savukārt atteikums maksāt komisijas maksas izpaudās kā atteikums piešķirt ekspeditoriem atlaides un tārad neprasija tikpat regulārus pielāgojumus kā DP. Šajos apstākļos Komisija pamatoti no tās rīcībā esošajiem pierādījumiem secināja, ka *AF* dalība šā pārkāpuma daļās, kas saistītas ar DRP un atteikumu maksāt komisijas maksas, nebeidzās 2005. gada oktobrī.

[..]

Ar šādu pamatojumu

VISPĀRĒJĀ TIESA (ceturtā palāta paplašinātā sastāvā)

nospiež:

- 1) Prasību noraidīt.**
- 2) Eiropas Komisija sedz trešdaļu savu tiesāšanās izdevumu.**
- 3) *Air France-KLM* sedz savus tiesāšanās izdevumus, kā arī divas trešdaļas Komisijas tiesāšanās izdevumu.**

Kanninen

Schwarzc

Iliopoulos

Spielmann

Reine

Pasludināts atklātā tiesas sēdē Luksemburgā 2022. gada 30. martā.

[Paraksti]